

Západočeská univerzita v Plzni
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**Syntaktické defekty v písemných pracích
středoškolských studentů**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Monika Dibelková

*Učitelství pro střední školy, obor Učitelství českého jazyka a německého jazyka
pro střední školy*

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 20. června 2021

.....
vlastnoruční podpis

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Janě Vaňkové za všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení, připomínek a zároveň za velkou trpělivost a ochotu při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce.

OBSAH

Úvod	3
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
1.1 NADVĚTNÁ SYNTAX, VĚTNÁ SYNTAX A PŘEDMĚT JEJICH ZKOUMÁNÍ	4
1.1.1 Věta.....	5
1.1.2 Výpověď.....	5
1.1.3 Pravidelná větná stavba	6
1.1.4 Konstrukční zvláštnosti ve větných strukturách	7
1.2 KRITÉRIA PRO ANALÝZU – SYNTAKTICKÉ DEFEKTY	8
1.2.1 Anakolut	8
1.2.2 Kontaminace.....	9
1.2.3 Zeugma	9
1.2.4 Atrakce.....	10
1.2.5 Apoziopseze	10
1.2.6 Nepravá skladební dvojice.....	11
1.2.7 Nepravá věta vedlejší	12
1.3 FORMY PROJEVU S AKCENTEM NA PROJEV PSANÝ	13
1.4 SLOHOVÝ ÚTVAR.....	15
1.4.1 Slohový útvar úvaha	16
1.4.1.1 Lingvistické aspekty	16
1.4.1.2 Didaktické aspekty.....	17
1.4.2 Slohový útvar vypravování	18
1.4.2.1 Lingvistické aspekty	18
1.4.2.2 Didaktické aspekty.....	19
2 ANALÝZA PÍSEMNÝCH PRACÍ STŘEDOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ.....	21
2.1 CHARAKTERISTIKA VZORKU	21
2.2 POSTUP PŘI ANALÝZE TEXTŮ.....	22
2.3 VÝSLEDKY ANALÝZY STUDENTSKÝCH PRACÍ	23
2.3.1 Výsledky analýzy v grafech	23
2.3.2 Anakolut v písemných pracích studentů	25
2.3.3 Zeugma v písemných pracích studentů	27
2.3.4 Kontaminace v písemných pracích studentů.....	28
2.3.5 Atrakce v písemných pracích studentů	29
2.3.6 Apoziopseze v písemných pracích studentů	31
2.3.7 Nepravá skladební dvojice v písemných pracích studentů.....	32
2.3.8 Nepravá věta vedlejší v písemných pracích studentů	34
2.3.9 Chybný slovosled v písemných pracích studentů.....	34
2.3.10 Jiné nedostatky v písemných pracích studentů.....	35
2.3.10.1 Nadbytečné opakování	37
2.3.10.2 Defektní užívání zájmen.....	39
2.3.10.3 Tematické skoky.....	42
2.3.10.4 Defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	43
2.3.10.5 Nevhodná parcelace výpovědi.....	43
2.3.10.6 Nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	44
2.3.10.7 Nevhodná elipsa	44
2.3.10.8 Asyndeton (elipsa spojky)	44
2.3.10.9 Užívání navazovacích prostředků na začátku výpovědi.....	45

2.3.10.10	Vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči	45
2.3.10.11	Skoky v čase vypravování	45
2.3.10.12	Podmět a přísudek se neshoduje v čísle.....	46
2.3.10.13	Spojení obsahově nesouvisejících výpovědí.....	46
2.3.10.14	Plné pojmenování předmětu řeči až na samém konci textu.....	46
2.3.10.15	Užití spojky „a“ v konstrukci přívlastku postupně rozvíjejícího.....	46
2.3.10.16	Nevhodná substituce v ustáleném slovním spojení	47
2.3.10.17	Protichůdný výpovědní obsah v rámci odstavce	47
ZÁVĚR.....		48
RESUMÉ		50
SEZNAM LITERATURY		51
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....		53
PŘÍLOHY		I

Úvod

Předložená diplomová práce se zabývá analýzou a klasifikací syntaktických defektů, které byly excerpovány z prací středoškolských, přesněji gymnaziálních studentů. Cílem naší práce je porovnat syntaktické chyby, kterých se studenti aktuálně dopouštějí, s defekty popisovanými v odborných publikacích. Uvědomujeme si totiž, že jazyk je živý organismus s neustále se měnícími tendencemi, že mluvená podoba ovlivňuje podobu psanou a některé dříve (ne)popsané odchylky od pravidelné větné stavby mohou nabývat na významu, nebo ho naopak ztrácet. Na základě výsledků provedené analýzy se pokusíme vytvořit klasifikaci syntaktických defektů, která by byla aktuální při hodnocení studentských prací.

V první kapitole se zabýváme charakteristikou syntaxe jako vědy a předmětů jejího zkoumání, dále se věnujeme popisu syntaktických chyb, které jsou popsány v odborné literatuře. Jelikož je práce založena na analýze písemných prací, seznamujeme čtenáře s důležitými rysy psaného projevu a stavíme ho do kontrastu s projevem mluveným, aby rozdíly mezi těmito dvěma formami byly jasně patrné. Nakonec jsou zde uvedeny také základní rysy obou analyzovaných slohových útvarů, a to vypravování i úvahy. Na oba útvary nahlížíme jak z lingvistického, teoretického hlediska, tak z hlediska didaktického, neboť analyzujeme práce studentské, a je tedy třeba si uvědomit, jak je studentům námi zkoumaná problematika vysvětlována a jak je jimi vnímána.

Druhá kapitola už pak představuje výsledky samotné analýzy. Nejprve samozřejmě uvádíme důležitá fakta o zkoumaném vzorku (o jaké práci se jednalo, kdo byl autorem analyzovaných prací apod.) a také zde vysvětlujeme postup naší práce při analýze. Poté prezentujeme a vysvětlujeme výsledky analýzy. Pro lepší pochopení uvádíme v některých případech získaná data v grafech či tabulkách. Získané údaje popisujeme podle jejich četnosti více či méně podrobně. Každou nalezenou odchylku definujeme, snažíme se přijít na její příčinu, zhodnotit její produktivnost v žákovských textech a také navrhnout didaktické strategie, které by pomohly žákům se této odchylkou příště vyvarovat.

V závěru práce shrnujeme zjištěné poznatky, zdůrazňujeme syntaktické problémy, jež považujeme za důležité a jejichž prevenci či nápravě doporučujeme se ve školní praxi věnovat.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V první kapitole se zaměříme nejprve na syntax jako vědní disciplínu, popíšeme předmět jejího zkoumání. Také zde charakterizujeme v odborné literatuře popsané defekty.

1.1 NADVĚTNÁ SYNTAX, VĚTNÁ SYNTAX A PŘEDMĚT JEJICH ZKOUMÁNÍ

Českým ekvivalentem latinskému označení syntax je slovo skladba. Syntax používá konkrétní výpovědi v konkrétní komunikativní situaci jako materiálové východisko zobecňujícího syntaktického popisu. Aby syntax jako věda byla stále aktuální, je nutné zkoumat a odhalovat mechanismy vzájemného působení jazyka a komunikativních kontextů. Popis syntaktického systému daného jazyka má za cíl charakterizovat podmínky užívání a fungování tohoto systému – klade tedy důraz na funkční stránku syntaktických jevů¹.

Nadvětná/textová syntax je jazykovědná disciplína zabývající se jednak skladbou textu z textových jednotek, způsoby a prostředky jejich spojování, jednak popisem a výkladem výstavby textu².

Oproti tomu větnou syntax definují Grepl a Karlík (1986, s. 33) jako vědu, která se snaží „*charakterizovat typické vlastnosti a stránky komunikativních jednotek na různých úrovních abstrakce a postihnout zákonitosti a pravidla jejich výstavby*“³. Zabývá se větou jako základní jednotkou jazyka. Tato věta může být složena z jedné nebo více klauzí – pak mluvíme buď o větě jednoduché, nebo o souvětí. Mezi větami v souvětí rozlišujeme syntaktické vztahy podřadnost nebo souřadnost.

Nejdůležitějšími a základními pojmy, se kterými syntax pracuje, jsou věta a výpověď. Pojem věta jakožto jednotka strukturní bývá přisuzován rovině langue, pojem výpověď jakožto jednotka komunikační je zařazován do roviny parole. Věta je nejčastější formou výpovědi (viz níže).

---

¹ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

² Jana Hoffmannová (2017): SYNTAX TEXTU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/SYNTAX TEXTU](https://www.czechency.org/slovník/SYNTAX%20TEXTU) (poslední přístup: 26. 1. 2021)

³ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

1.1.1 VĚTA

Věta je jazyková jednotka roviny langue, která má určitou morfosyntaktickou a sémantickou strukturu. Jedná se o jednotku abstraktní, která není zakotvena v komunikační situaci. Každá věta je výsledkem derivace. Vzniká slučováním lexikálních rysů (např. jméno, sloveso, předložka) a gramatických rysů (např. osoba, číslo, čas) za určitých syntaktických pravidel a tvoří hierarchicky organizovanou strukturu, která vyjadřuje událost⁴.

Hauser (2008, s. 5) vymezuje větu jako uzavřené sdělení vyjadřující jednu událost nebo skutečnost, která je zvukově uzavřená. Slova ve větě nejsou uspořádána nahodile, ale tvoří záměrně organizovaný celek. Věta vypovídá také o vztahu autora ke skutečnosti, o níž pojednává.

V neposlední řadě za větu označujeme takovou jednotku sdělení, která obsahuje sloveso v určitém tvaru (verbum finitum) v syntaktické funkci přísudku – predikátu. Ne vždy je ovšem predikátem pouze tvar slovesný – po tzv. zeslovesnění (verbalizaci), která může být provedena buď přidáním významově prázdného slovesa být k jmennému výrazu, nebo spojením významově oslabeného slovesa se jmenným výrazem, mohou být využita adjektiva, substantiva nebo adverbialní výrazy. Takto verbalizovaný výraz nazýváme syntaktickým slovesem. Z tohoto důvodu je v syntaxi hojněji využíván výraz predikátor. Obsazením pozice predikátoru a dalších větných členů konkrétními výrazy vzniká výpověď.

1.1.2 VÝPOVĚĎ

Výpověď je elementární jednotkou promluvy nebo komunikátu a je realizována buď formou věty jednoduché, větnými ekvivalenty, nebo větami složenými. Na rozdíl od věty je zakotvena v konkrétní komunikační situaci, lze ji smyslově vnímat a empiricky ověřit. Nejdůležitějšími charakteristickými rysy výpovědi jsou její grafická (pomocí interpunkčních znamének) či intonační uzavřenost, komunikační funkce a také možnost rozčlenění na východisko (téma) a jádro (réma)⁵.

---

⁴ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

⁵ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

Od věty se výpověď liší situační zakotveností v určité komunikační situaci, která je příčinou její jedinečnosti, dále možností modifikace, která je způsobena právě situační zakotveností, také přítomností záměru její realizace (proč byla v dané situaci vyslovena/napsána) a nakonec možností identifikovat objekty, na něž autor nepřísudkovými výrazy odkazuje.

Každá výpověď má věcný (propoziční) obsah, plní nějakou komunikativní funkci (např. oznámení, otázka, rada, výstraha, nabídka, výzva, slib) a je vázána na konkrétní komunikační situaci (kontext).

1.1.3 PRAVIDELNÁ VĚTNÁ STAVBA

Organizačním centrem každé věty je určitý slovesný tvar (verbum finitum), který má obvykle ve větě funkci přísudku (viz výše). V souvislosti s konkrétním slovesem lze každou větnou strukturu zaznamenat větným vzorcem. Možností pro obsazení pozice VF (verba finita) a dalších pozic ve větné struktuře je v českém jazyce nepřehledné množství. Zároveň lze jeden větný vzorec využít pro různé výpovědi, které mají právě svoji stavbu jako jediný společný rys (liší se významem, modalitou, aj.). Každé verbum finitum je schopno na sebe vázat jen určitý počet syntaktických pozic. Pokud verbum finitum vyžaduje nutná doplnění, označujeme tuto skutečnost pojmem valence⁶.

Pravidelná větná stavba v českém jazyce je výsledkem vztahů mezi větnými členy nebo také vztahů formálně syntaktických, a to vztahem shody/kongruence a řízenosti/rekce.

Shoda/kongruence vyjadřuje formální přizpůsobenost závislého výrazu řídicímu – člen závislý se s členem řídicím shoduje v jeho mluvnických kategoriích (slovesné: osoba, číslo, rod; jmenné: pád, číslo, rod)⁷.

Řízenost neboli rekce označuje takový vztah členu závislého k členu řídicímu, ve kterém člen řídicí předepisuje tvar členu závislého, ale není s ním ve shodě.

⁶ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

⁷ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

1.1.4 KONSTRUKČNÍ ZVLÁŠTNOSTI VE VĚTNÝCH STRUKTURÁCH

V psaných i mluvených projevech se setkáváme často s odchylkami od pravidelné větné stavby, které se zde objevují s určitým záměrem – většinou je to ozvláštňení textu. Jejich funkcí ale může být také zdůraznění některých složek textu, jejich upřesnění, zhutnění či minimalizace textu. Tyto odchylky obsahují obě výše zmíněné formy projevů, přičemž vyšší míru vykazují projevy mluvené, což souvisí s jejich situační zakotveností a většinou nepřípravou⁸.

Pokud jsou dané konstrukční nepravidelnosti v textu záměrné a pokud autor tyto zvláštnosti konstruuje s určitým cílem (např. zmíněné ozvláštňení), označujeme je jako motivované, tzn. náležité, úmyslné. Často se ale takové zvláštnosti v textech objevují bez vědomí autora, vznikají tzv. nemotivovaně, tzn., že jsou nenáležité, bezúčelné. Takové nemotivované odchylky od pravidelné větné stavby text narušují a jsou příčinou toho, že text působí defektně⁹.

Motivované odchylky od pravidelné větné struktury lze dělit na dva typy – podle toho, zda v textu vynechávají nebo do něj přidávají některé složky. Pokud složky přidávají, text je tímto rozšiřován – obohacuje se a jakoby překračuje rámeček věty, ale přesto tím nevzniká souvětí. Jedná se o polovětné útvary a vytčené větné členy. Zvláštnosti, které z textu naopak některé složky odebírají, způsobují jeho minimalizaci. Jedná se především o elipsu (výpustku). Tyto odchylky od pravidelné větné stavby nejsou považovány v textu za chybné, proto se jejich charakteristikou při analýze budeme zabývat pouze v případě, že jejich konstrukce a užití bude v projevu nějakým způsobem defektní.

Naopak nemotivované (nezáměrné, neúmyslné) odchylky od pravidelné větné stavby narušují větnou konstrukci – nejčastěji se jedná o nerespektování obsazení pravovalenčních pozic verba finita příslušnými doplněními v pevných pádech. Tyto pozice bývají opomíjeny, zaměňovány či směřovány. Nemotivované odchylky jsou považovány za chybné, defektní, text narušující, a proto hrají naopak pro analýzu, jež bude důležitou součástí této práce, velmi stěžejní roli. Z tohoto důvodu jim je věnována i celá následující kapitola.

⁸ ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

⁹ ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

1.2 KRITÉRIA PRO ANALÝZU – SYNTAKTICKÉ DEFEKTY

Tato kapitola je stěžejní pro provedení analýzy konkrétních slohových projevů žáků, neboť popisuje jednotlivé nedostatky, jejichž výskyt v pracích předpokládáme. Jedná se o odchylky od pravidelné mluvnické stavby věty, které bývají hodnoceny jako chyby a mohou v některých případech narušovat porozumění textu. Výše již byly krátce zmíněny jako nemotivované (nezáměrné) odchylky od pravidelné větné stavby. Nyní budou tyto odchylky pojmenovány a charakterizovány.

V literatuře nesou tyto nemotivované odchylky různé názvy – odchylky od pravidelné větné stavby, syntaktické/stylistické nedostatky, konstrukční/syntaktické chyby nebo např. výsledek jazykového neumětelství mluvčích¹⁰.

1.2.1 ANAKOLUT

Termínem anakolut je pojmenována nezáměrná změna očekávané syntaktické struktury věty, která způsobuje její gramatickou nesprávnost. Jedná se o vybočení, vyšínutí z náležité konstrukce výpovědi. Je porušena koherence výpovědi – mění se syntaktické schéma. Chybné je zde užití pádové formy, která neodpovídá formálním pozicím, jež vyžaduje použitý slovesný tvar. Výpověď začne, je komplikovaně rozvíjena, zpřesňována či přerušena vsuvkou, načež je autorem zapomenuta mluvnická forma začátku výpovědi a mluvnicky nenáležitě doplní její konec. Jinak řečeno souvisí s hierarchizací výstavby myšlenkových obsahů – do hlavního myšlenkového obsahu zasahuje vedlejší myšlenkový obsah, ten rozčlení hlavní myšlenkový obsah na dvě části a tím odděluje východisko a jádro výpovědi¹¹. Častěji se vyskytuje v projevech mluvených, bývá důsledkem snahy o rychlé vyjadřování, nepromyšleného projevu nebo příliš dlouhého souvětí – mluvčí v případě delšího, komplikovanějšího souvětí ztrácí přehled o tom, jak původně svou výpověď začal¹². V psaných i mluvených projevech je hodnocen jako defekt.

¹⁰ HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ a Kamila MRÁZKOVÁ, ed. Syntax mluvené češtiny. Praha: Academia, 2019. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2961-4.

¹¹ HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ a Kamila MRÁZKOVÁ, ed. Syntax mluvené češtiny. Praha: Academia, 2019. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2961-4.

¹² Petr Karlík (2017): ANAKOLUT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ANAKOLUT> (poslední přístup: 27. 1. 2021)

1.2.2 KONTAMINACE

Čechová (2011, s. 300) definuje tuto nemotivovanou odchylku jako „*křížení (směšování) různých konstrukcí stejného, blízkého nebo protikladného významu*¹³.“ Čechová zde také upozorňuje, že kontaminace už nebývá všemi lingvisty považována za chybu. Touto odchylkou vznikají spojení, která jsou nenoremní, nenáležitá, nesprávná. Kontaminace tedy většinou hrozí u slov, která jsou si blízká formálně nebo významově, někdy může docházet i k záměně vazeb zvukově podobných slov. Náchylná ke kontaminaci jsou i slovesa podobného významu nebo složky dvou frazémů.

Některé kontaminace se v češtině ustálily, gramatikalizovaly (např. dříve zamezit něco, dnes zamezit něčemu)¹⁴.

Svou podobu se přibližuje anakolutu s tím rozdílem, že u kontaminace je chyba způsobena záměnou blízkých výrazů, zatímco u anakolutu se jedná o neschopnost mluvčího propojit složky delšího, výstavbou komplikovanějšího či málo přehledného úseku textu.

1.2.3 ZEUGMA

Zeugma je v odborné literatuře definováno jako „spřežení dvou různých vazeb v jednu¹⁵“ nebo také dle terminologie závislostní syntaxe jako „několikanásobný řídicí větný člen spřažený jedním závislým větným členem¹⁶.“ Dochází k němu v důsledku syntaktické kondenzace, kdy mluvčí ve snaze šetřit slovy eliduje jeden ze dvou výrazů – členů koordinačního syntagmatu, neboť se chce vyhnout jeho nežádoucímu opakování.

Jsou rozlišovány tři základní typy zeugmat, a to: jeden předmět k dvěma slovesům, jedna jmenná skupina k dvěma předložkám se stejným pádem, jeden přívlástek ke dvěma jménům se stejnými rysy rodu, čísla a pádu¹⁷.

¹³ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

¹⁴ Petr Karlík (1), Ilona Janyšková (2) (2017): KONTAMINACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE> (poslední přístup: 26. 1. 2021)

¹⁵ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

¹⁶ HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ a Kamila MRÁZKOVÁ, ed. Syntax mluvené češtiny. Praha: Academia, 2019. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2961-4.

¹⁷ Petr Karlík (2017): ZEUGMA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA> (poslední přístup: 27. 1. 2021)

Hoffmannová (2019, s. 189) uvádí, že zeugma můžeme chápat v užším a širším slova smyslu. V užším slova smyslu označujeme jako zeugma takové odchylky, kdy se doplňující výraz, který mluvčí nechce opakovat, váže na dva dominantní výrazy s odlišnou vazbou – tedy dochází ke vzniku dvojité vazby v elidované konstrukci, tento případ bývá v české tradiční gramatice označován jako zanedbání dvojí vazby¹⁸. V širším slova smyslu se ale o zeugma jedná všude tam, kde se jedno doplnění syntakticky vztahuje ke dvěma souřadně spojeným dominantním výrazům se stejnou vazbou.

Aby se autor zeugmatu vyhnul a zároveň neopakoval stejný výraz několikrát po sobě, což je v těchto případech hodnoceno jako redundantní, je vhodné použít tzv. pronominální anaforu: první člen koordinačního syntagmatu doplní patřičným výrazem, druhý člen koordinačního syntagmatu doplní pronominálním výrazem příslušným pro příslušící výraz.

1.2.4 ATRAKCE

Pro další nemotivovanou odchylku od pravidelné větné stavby – atrakci – se užívá také český termín větná spodoba¹⁹. Označujeme tak syntaktickou strukturu, která vznikla mechanickým přizpůsobením gramatického tvaru jednoho slova gramatickému tvaru slova sousedního. Jinými slovy je daná pozice ve větě obsazena gramaticky nesprávným tvarem slova v důsledku připodobnění sousednímu tvaru. Pokud je však nenáležitý tvar lexikalizovaný/ustálený/frazeologizovaný, není pokládán za chybu (např. dělej co dělej).

1.2.5 APOZIOPEZE

Apoziopeze neboli nedopovědění, neukončená výpověď či nedokončená věta stojí na pomezí motivovaných a nemotivovaných odchylek²⁰. Může k ní docházet z různých důvodů, které jsou klíčem pro určení její ne/motivovanosti. Nemotivované syntaktické přerušení může být způsobeno emocionálně, ztrátou výpovědní perspektivy, neschopností mluvčího větu dokončit, ztrátou příležitosti větu dokončit apod. Na druhé straně může být tato odchylka způsobena záměrně za účelem zvýšení napětí či poskytnutí

¹⁸ Petr Karlík (2017): ZEUGMA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA> (poslední přístup: 27. 1. 2021)

¹⁹ Petr Karlík (2017): ATRAKCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ATRAKCE> (poslední přístup: 3. 2. 2021)

²⁰ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

čtenáři nebo posluchači domyslet si vlastní pokračování – u adresáta je aktivován interpretační proces. Nedopovězení může být i pomocníkem k dosažení zamýšleného komunikačního efektu – adresát ho může interpretovat jako varování, výhrůžku, prosbu apod.

V mluvené řeči se apoziopce vyjadřuje pauzou, v psaném projevu ji označují tři tečky. Apoziopce je z hlediska zařazení druhem elipsy (výpustky), někdy bývá označována jako falická elipsa²¹. Na rozdíl od elipsy není v apoziopci zachováno réma a není možná rekonstrukce nedopovězené části.

Opakem apoziopce je proziopce²², tedy vypuštění začátku výpovědi.

1.2.6 NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE

Pro vysvětlení pojmu nepravá skladební dvojice je nejprve vhodné definovat skladební dvojici jako takovou. Teprve poté se zaměříme na skladební dvojici nepravou, která je v projevech považována za chybu.

Skladební dvojice neboli slovní syntagma je tvořena dvěma autosémantickými slovy, jež pojí syntaktický vztah závislosti (dominace). Jedno autosémantické slovo může ve větě vstupovat do skladebních dvojic s více slovy (nemusí tvořit slovní syntagmu právě s jedním jiným autosémantickým slovem ve větě). Větný člen závislý je však vždy závislý právě na jednom členu řídicím (pokud se nejedná o doplněk/atribut verbální, který je jako jediný větný člen závislý na dvou řídicích větných členech).

Nepravá skladební dvojice představuje takové porušení pravidelné větné stavby, které způsobuje chybnou interpretaci. Příjemce totiž při interpretaci může najít pro jeden člen závislý dva různé možné členy řídicí a bez dalšího kontextu není schopen určit, který člen závislý je ten správný, autorem zamýšlený. Závislý větný člen je tedy ve větě na takové pozici, že ho je možné spojovat s jiným řídicím větným členem, než ke kterému syntakticky přísluší²³. K této chybě ve výstavbě věty dochází z důvodu špatného

²¹ Petr Karlík (2017): APOZIOPEZE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE> (poslední přístup: 3. 2. 2021)

²² Petr Karlík (2017): APOZIOPEZE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE> (poslední přístup: 3. 2. 2021)

²³ Ludmila Uhlířová (2017): NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

slovosledu. V patřičném kontextu může být i zdrojem jazykové komiky – za tímto účelem může být nepravá syntagma vytvořena vědomě a záměrně.

Nepravé skladební dvojice často nacházíme v neprojektivních konstrukcích s přemostovacím slovesem. Jako neprojektivní nazýváme takové větné konstrukce, při jejichž zobrazení (při respektování stupňů složitosti větné struktury ve směru od dominujících složek k dominovaným a lineárního uspořádání větných složek) se v podobě závislostního stromu protínají některé větve²⁴. Co se týče definice přemostovacího slovesa (angl. bridge verb), musíme nejprve uvést, že tento termín se neobjevuje v české lingvistice. Popisuje jev, který česká lingvistika zná, a to křížení vět/křížení propozic²⁵ - pokládá se právě za případ tzv. neprojektivních konstrukcí. Typicky se objevuje v souvětích, která začínají tázacím zájmenem (např. „Kdo si myslíte, že to dokáže?“). Tázací zájmeno náleží ze syntaktického i sémantického hlediska do vedlejší věty, ale objevuje se ve struktuře, do níž nepatří (tzv. maticová věta²⁶).

1.2.7 NEPRAVÁ VĚTA VEDLEJŠÍ

Nepravá věta vedlejší nebo nepravá hypotaxe – tyto synonymní pojmy označují zejména v mluvených (ale i v psaných) projevech „*asymetrické spojení obsahových linií, při němž se jedna z nich zdůrazňuje a další ji doplňuje*“²⁷. Řadí se mezi prostředky kondenzace výpovědi.

Než se ale dostaneme k podrobnějšímu popisu tohoto problému, nejprve si stručně definujme hypotaxi jako takovou. Hypotaxe neboli syntaktická podřadnost označuje způsob spojení dvou vět, ve kterém je jedna věta – věta závislá, věta vedlejší – začleněna do druhé věty – věty řídicí, věty hlavní – jako její větný člen. Věta vedlejší je k hlavní větě připojena hypotaktickým spojovacím výrazem/podřadicím konektorem/subjunktorem –

URL: [https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE](https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ_SKLADEBNÍ_DVOJICE) (poslední přístup: 12. 2. 2021)

²⁴Ludmila Uhlířová (1), Ivona Kučerová (2) (2017): PROJEKTIVNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEKTIVNOST> (poslední přístup: 20. 2. 2021)

²⁵Radek Šimík (2017): PŘEMOSTOVACÍ SLOVESO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSTOVACÍ SLOVESO](https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSTOVACÍ_SLOVESO) (poslední přístup: 20. 2. 2021)

²⁶Radek Šimík (2017): PŘEMOSTOVACÍ SLOVESO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSTOVACÍ SLOVESO](https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSTOVACÍ_SLOVESO) (poslední přístup: 20. 2. 2021)

²⁷HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ a Kamila MRÁZKOVÁ, ed. Syntax mluvené češtiny. Praha: Academia, 2019. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2961-4.

tím může být hypotaktická spojka nebo relativum (relativní zájmeno nebo relativní zájmenné příslovce)²⁸. Vedlejší větu lze také za určitých podmínek nominalizovat, a tím vlastně degradovat na větný člen.

Nepravá věta vedlejší, označovaná také jako nevlastní vedlejší věta nebo nezačleněná vedlejší věta, má sice formu vedlejší věty – obsahuje na levé periférii podřadící konektor, ale není ve standardní interpretaci analyzovatelná jako zapuštěný větný člen a nelze ji ani nominalizovat. V těchto konstrukcích se gramatická forma výpovědi neshoduje s jejím obsahem. Hypotaktická forma zde nevyjadřuje adekvátní vztahy mezi obsahovými liniemi – např. přípustku, následek nebo příčinu, ale naopak mezi liniemi vymezuje takové vztahy, které mezi obsahy neexistují. Určitým znakem pro odlišení pravé a nepravé hypotaxe je, že nepravou hypotaxi lze transformovat na plnohodnotnou parataxi – formu věty vedlejší lze vždy nahradit formou věty hlavní²⁹.

1.3 FORMY PROJEVU S AKCENTEM NA PROJEV PSANÝ

Forma projevu je jedním z nejdůležitějších objektivních slohotvorných činitelů. Typ formy mimo jiné jednoznačně ovlivňuje volbu výrazových prostředků, kompozici i výběr dalších prvků konkrétního projevu. Forma projevu může být buď psaná, nebo mluvená. Na toto členění zároveň existují velmi protichůdné názory – na jedné straně názor, že psanost a mluvenost jsou dva odlišné jazyky, na druhé straně názor, že mezi psaností a mluveností není vůbec žádný rozdíl – tedy vlastně že forma projevu nemá na jeho výstavbu žádný vliv³⁰. Také nelze jednoznačně oddělit psané a mluvené projevy tlustou čarou, neboť existují projevy, které jsou sice psané, ale jsou nepřipravené, spontánní, neveřejné až soukromé – např. zprávy z chatů, SMS zprávy apod. Některé publikace označují tyto projevy pojmem psaná mluvenost³¹. Pohledy na rozdíly mezi psaností

²⁸ Petr Karlík (2017): HYPOTAXE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/HYPOTAXE> (poslední přístup: 20. 2. 2021)

²⁹ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

³⁰ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

³¹ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

a mluveností se ještě více rozcházejí v současné moderní době, kdy lidé používají velmi často elektronickou komunikaci³².

Z hlediska explicitnosti formulace musí být psaný projev formulován přesněji, úplněji, neboť je nutné, aby ze samotného textu bez dalších doprovodných znaků bylo zřejmé, co chce autor sdělit. V mluveném projevu může autor počítat s tím, že nevyřčené skutečnosti příjemce zná ze situace projevu a ze souvislostí – tyto projevy mohou být implicitnější.

Ze syntaktického a lexikálního hlediska se v psaných projevech setkáváme s propracovanější větnou strukturou a pečlivější volbou jazykových prostředků – autor má více času na promyšlení kompozice i stylizace.

V psaných projevech se méně často vyskytují zvláštnosti ve větné stavbě, jako jsou elipsy, apoziopese, anakoluty apod., což má za příčinu nižší rychlost komunikace, než je tomu v mluvených projevech.

Psaný projev neumožňuje autorovi ani příjemci využívat nonverbální/extralingvální prostředky, které mohou v mluveném projevu pomoci něco dokreslit a doprovázet řeč. Není tedy možné například pokývat hlavou na znamení souhlasu, sledovat třesení brady u komunikačního partnera, které by znamenalo nejistotu, rozechvění či strach apod.

Příjemce psaného projevu také netuší, jakou intonací by mu byl projev říkán, kdyby byl mluvený. Nelze pracovat s užíváním pauz, silou hlasu ani tempem řeči – tyto všechny parajazykové/paralingvální prostředky nemůže autor psaného projevu použít – na rozdíl od autora projevu mluveného. V mluveném textu lze pomocí těchto prostředků snadno vyjádřit například důraz na nějakou informaci – v psaném textu je toto v omezenější míře možné zaznamenat také, a to pomocí různých grafických symbolů, tučného písma nebo podtržení.

Psaný projev lépe než mluvený odhalí úroveň jazykové a čtenářské (ne)gramotnosti mluvčího nebo adresáta, rovněž poukáže na sociální zařazení či úroveň vzdělání. Pokud text obsahuje neobratná vyjádření, můžeme jen těžko „vyčíst“, co nám chtěl autor sdělit,

---

³² Jana Hoffmannová (2017): PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY_MLUVENÉ_A_PSANÉ (poslední přístup: 21. 2. 2021)

nebo je text plný gramatických chyb, lze usuzovat, že jazyková gramotnost autora bude velmi nízká. Pokud naopak příjemce projevu nebude schopný pochopit obsah sdělení autora, nebude schopen v textu rozlišit podstatné údaje apod., ukazuje to na nízkou čtenářskou gramotnost příjemce. U mluveného projevu nám mohou být tyto ukazatele déle skryty.

Shrňme-li tedy zásadní rozdíly mezi oběma typy komunikace, pro psaný projev je příznačná připravenost, větší formálnost, složitější tematika, dekontextualizovanost, vyvázanost ze situace, formálnost, abstraktnější, racionálnější povaha, objektivnost, analytický, logický přístup, vysoká organizovanost, uspořádanost, integrovanost, kontinuálnost, explicitnost a určitost. Najdeme v něm komplexní syntaktické struktury, složitá souvětí s vícestupňovou hypotaktickou hierarchií, kondenzace, nominalizace. Je většinou monologického charakteru a je realizován standartní varietou jazyka³³. Mluvený projev se vyznačuje nepřipraveností, spontánností, neformálností, jednodušší tematikou, silnou vazbou na situaci, dynamičností, subjektivností, emocionálním zaujetím, konkrétností, nízkým stupněm organizovanosti a uspořádanosti, fragmentárností, implicitností, neurčitostí. Syntakticky se v těchto projevech objevuje aditivnost, parataxe, koordinace, juxta pozice, neúplná realizace syntaktických konstrukcí (viz výše), často se opakují stejné výrazy, vyskytují se korektury a rektifikace. V hojné míře zde najdeme deiktika, především osobní a ukazovací zájmena poukazující k situaci; příznačné jsou kontaktní prostředky, přídatné výrazy – „vycpávky“. Jeho charakter je většinou dialogický, využívané jsou nestandardní variety jazyka a kolokviální výrazy. Výhodou mluvených textů je možnost využívání para- a extralingválních prostředků, jež v psané řeči mohou být částečně nahrazeny užitím různých typů písma a grafickou úpravou³⁴.

1.4 SLOHOVÝ ÚTVAR

Při analýze slohových prací žáků budeme věnovat pozornost dvěma slohovým útvarům, proto považujeme za nutné nejprve tento termín, spadající do lingvistické disciplíny stylistiky, vysvětlit.

³³ Jana Hoffmannová (2017): PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY_MLUVENÉ_A_PSANÉ (poslední přístup: 21. 2. 2021)

³⁴ Jana Hoffmannová (2017): PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY_MLUVENÉ_A_PSANÉ (poslední přístup: 21. 2. 2021)

Čechová (2008, s. 118) definuje slohový útvar jako „*konkrétní realizaci abstraktního textového modelu*“. Slohový útvar je formálně i obsahově uzavřený kontextový celek, který se konstituoval v jednotlivých oblastech komunikace. Jakýmsi podřazeným pojmem slohového útvaru je termín žánr – oproti útvaru ustálenější stavbou i rozsahem, kompozicí složek i jazykovou výstavbou. Z hlediska slohových postupů je každý slohový útvar/žánr založen na jednom slohovém postupu, avšak v praxi se v jednom útvaru objevuje několik postupů, zpravidla je ale jeden dominantní a ostatní ho doplňují (např. úvaha je založena na úvahovém slohovém postupu, avšak často bývá doplněna popisem). Slohový postup definuje Čechová (2011, s. 406) jako „*abstraktní modelovou strukturu způsobu podání, zpracování tématu*“.

Nejběžnější slohové útvary jsou vyučovány ve školách (v předmětu slohové vyučování, které je zařazeno již od nejnižších ročníků základní školy). Žáci se učí útvary odlišit, pojmenovat rozdíly mezi nimi – tím vlastně i vymezit charakteristické rysy jednotlivých útvarů, poznávají způsob výstavby textu i jazykové prostředky a sami texty v daných útvarech píšou. Za nejběžnější/základní slohové útvary Čechová považuje zprávu, oznámení, vypravování, popis, výklad, úvahu³⁵.

1.4.1 SLOHOVÝ ÚTVAR ÚVAHA

Prvním z útvarů analyzovaných v žákovských pracích bude úvaha. V této kapitole budeme nahlížet na zmiňovaný útvar ze dvou hledisek – lingvistického (odborného) a didaktického (tj., jak je úvaha z didaktického hlediska prezentována ve školní praxi).

1.4.1.1 LINGVISTICKÉ ASPEKTY

Texty založené na úvahovém slohovém postupu nalezneme jak ve vědecké komunikaci nebo analytických žánrech publicistiky, tak i v uměleckém textu, kde je úvaha často využívána jako prostředek poetizace. Pokud na úvahu nahlížíme z těchto dvou pohledů, najdeme zde dva rozdílné typy konkretizace³⁶ (podrobněji viz níže). Čechová (1989, s. 200) však uvádí, že úvaha má mimo výše zmíněného uměleckého a odborného stylu místo také v prostě sdělovacím i publicistickém stylu. Dominantní místo úvahy vidí

³⁵ ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

³⁶ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

v oblasti odborné³⁷, jak vyplývá z její publikace. Nutno podotknout, že toto zařazení souvisí i s didaktickými aspekty – viz níže.

Pro doplnění nyní porovnejme dva výše zmíněné základní typy konkretizace úvahy. V úvahových textech odborné komunikační sféry je zaručena objektivita – autorský subjekt je sice zvýrazněn, ale drží se faktů, která podává jako daná a nesporná. Autor přemýšlí o argumentech, zvažuje je, analýzou argumentů pak vyvozuje obecně platné závěry. Díky prvku úvahovosti dochází k aktivizaci čtenáře, který se jakoby spoluúčastní řešení problému – to může mít výrazně větší vliv na přesvědčení recipientů, než kdyby podobná fakta byla uvedena ve výkladovém textu. V projevech uměleckých má úvaha mnohem subjektivnější povahu, nemusí problém vyřešit, pouze ho prezentuje a naznačuje možný způsob nahlížení na něj, který je také subjektivní – je názorem autora. Mohou být zvažovány různé pohledy, často i protichůdné, přičemž autor argumentuje pro ten, který je jeho přesvědčení bližší.

1.4.1.2 DIDAKTICKÉ ASPEKTY

Úvahový slohový postup je pro tvorbu i interpretaci projevu poměrně náročný. Čechová ve své Didaktice češtiny (1989, s. 201) řadí úvahu k odbornému stylu a radí učitelům českého jazyka probírat ji v souvislosti s výkladem. Při porovnávání (metoda komparace) výkladu a úvahy žáci velmi dobře uvidí rozdílnost obou textů a lépe principy úvahy pochopí.

Pro úvahu je typické, že by autor měl problému, o němž pojednává, dobře rozumět (tzn. v případě úvahy v odborném stylu znát fakta), měl by se dobře umět orientovat v problematice daného oboru. Tyto znaky má úvaha společné s výkladem. V čem se ale liší je to, že pro psaní úvahy je navíc potřebná životní zkušenost a jistý rozhled. Také je rozdílný způsob směřování obou útvarů – úvaha má za úkol zamýšlet se nad problémem, zaujmout k problému postoj, problém hodnotit nebo navrhnout jeho řešení. Výklad oproti tomu směřuje k zobecnění a objasnění problému a poučení adresáta.

---

³⁷ ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Didaktika češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na filozofických a pedagogických fakultách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22439-3.

Žáky by učitel měl seznámit s úvahovými texty jak z odborné, tak z umělecké i publicistické oblasti³⁸. Vhodná je i analýza prací jiných žáků. Jak už bylo zmíněno výše, jedná se o útvar poměrně náročný, proto se jím žáci zabývají většinou až v posledním ročníku základní školy. Osvojení úvahového slohového postupu je tedy spíše na učitelích středních škol. Pro nácvik úvahy je vhodné využívat také metody diskuse, při které učitel funguje jako moderátor, žáci představují své názory na daný problém a argumentují. Schopnost vytváření vlastního názoru a schopnost argumentace jsou pro tvorbu úvahy stěžejními, a pokud jich žák není schopen, mohou být při osvojování tohoto útvaru i postupu překážkou ve vlastní produkční činnosti.

1.4.2 SLOHOVÝ ÚTVAR VYPRAVOVÁNÍ

Druhým z analyzovaných útvarů bude vypravování. Opět na něj budeme nahlížet ze dvou hledisek – lingvistického (odborného) a didaktického (tj., jak je vypravování didakticky uchopeno ve školní praxi).

1.4.2.1 LINGVISTICKÉ ASPEKTY

Vypravování je slohový útvar založený převážně na vyprávěcím slohovém postupu. Můžeme rozlišovat vypravování běžné/prosté (prostě-sdělovací styl) a umělecké (umělecký styl)³⁹. Vypravěč se zde koncentruje na jednu událost, kterou považuje za originální, jedinečnou; jinými slovy líčí děje, události, příběhy jako jedinečné v jejich časovém průběhu⁴⁰. U vypravování je nezbytně nutná koherence a souvislost textu, proto zde najdeme vysokou míru uplatnění prostředků, které zvyšují vnitrotextové vazby. Charakteristickými rysy vypravování jsou snaha o zajímavost, napětí, rozmanitost a pestrost vyjadřování – hlavně používání dějových sloves, prézentu historického, přímé řeči.

³⁸ ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Didaktika češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na filozofických a pedagogických fakultách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22439-3.

³⁹ ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Didaktika češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na filozofických a pedagogických fakultách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22439-3.

⁴⁰ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

Běžné vypravování se vyznačuje vyšší mírou subjektivity, kompoziční stavba je spíše nepropracovaná, je sledována prostá časová linie, někdy jsou zakomponovány náhodné odbočky a stává se také, že textu chybí pointa. Textová i syntaktická stavba se velmi podobá spontánní mluvené komunikaci, dokonce i v psané podobě (např. v dopise)⁴¹.

V uměleckém vypravování se setkáváme naopak s velmi propracovanou kompozicí, autor často rozlišuje čas zobrazovaného děje a čas textu, výjimkou není ani zařazení retardačních popisných pasáží, kombinace různých dějových linií. Objevuje se jak monologická, tak dialogická forma. Postavíme-li do kontrastu oba typy vypravování, velmi dobře pochopíme poetizační hodnoty vyprávění uměleckého⁴².

Nakonec je třeba dodat, že rozsah textu není rozhodující pro určení, zda se jedná o běžné či umělecké vypravování.

1.4.2.2 DIDAKTICKÉ ASPEKTY

Z hlediska didaktického se žáci s vypravováním setkávají již na 1. stupni základní školy, kde jsou pedagogem vedeni k vypravování běžnému (např. vypravují, co dělali o víkendu, o prázdninách). Vyučující má za úkol žáky usměrňovat, aby neodbíhali od hlavní dějové linie, také je učí určité posloupnosti a vyprávění událostí v logickém sledu. Trénuje se rovněž vypravování podle obrázků, často se jedná o vypravování známých pohádek. V rámci prvního stupně realizace tohoto učiva však probíhá většinou v mluvené formě.

Na 2. stupni základních škol už žáci jednoduchá vypravování převádějí do písemné podoby. Zde musí opět učitel zaměřit pozornost na nácvik logického sledu událostí, využívání dějových sloves, synonymická cvičení či správnou formu vyjadřování přímé řeči.

Na střední škole žáci dále uplatňují poznatky získané na základní škole, zaměřují se na vylepšování svého projevu. Učitel střední školy by měl svým žákům dát příležitost, aby se v této oblasti mohli dostatečně rozvíjet, dovolit jim napodobovat umělecký styl některých autorů, podporovat jejich zájem. Čechová (1989, s. 206) uvádí, že cíl je v tomto případě hlavně receptivní – tedy naučit se vnímat působivost vypravěčského umění určitého autora, proniknout k podstatě stylu, tvorby.

⁴¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

⁴² ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

U uměleckých textů upozorňuje učitel žáky především na odlišnost vyjadřování jednotlivých autorů v závislosti na různém účinku jejich děl, uvádění řeči postavy formou přímé, nepřímé či polopřímé řeči. Také vede žáky k vnímání zařazení popisných a úvahových pasáží. Tento typ vypravování dává velký prostor pro propojení literární a slohové složky učiva českého jazyka⁴³.

Z výše zmíněného výčtu ročníků, ve kterých se žák s vypravováním setká, by mělo vyplývat, že tento útvar je za dobu školní docházky do značné míry procvičený, velmi důležitý pro život i značně potřebný pro každodenní komunikaci. Také je třeba si uvědomit, že mimo školní půdu se člověk setkává s vypravováním již od nejútlejšího věku, kdy jsou mu čteny pohádky a příběhy.

---

⁴³ ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Didaktika češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na filozofických a pedagogických fakultách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22439-3.

2 ANALÝZA PÍSEMNÝCH PRACÍ STŘEDOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ

Ve druhé kapitole práce se zaměříme již na samotnou analýzu studentských prací, při níž budou využity teoretické poznatky z první kapitoly. Analýze prací však ještě předchází dvě podkapitoly věnované charakteristice vzorku a metodologii zpracování této práce.

2.1 CHARAKTERISTIKA VZORKU

Jak vyplývá již z názvu této práce, byly pro analýzu využity písemné slohové práce studentů střední školy. Konkrétně se jedná o studenty Gymnázia J. Š. Baara v Domažlicích. Sledovány byly nedostatky v pracích žáků prvního až čtvrtého ročníku, přičemž jsme odlišovali skupinu mladších žáků (1. a 2. ročník) – používáme pracovní označení „skupina A“, a skupinu starších žáků (3. a 4. ročník) – používáme pracovní označení „skupina B“. V každé věkové kategorii byly analyzovány dva útvary – úvaha a vypravování. Celkem bylo rozboru podrobena 60 písemných prací.

Objektivitu zjištěných výsledků by mohl zvyšovat fakt, že všichni studenti byli vyučováni toutéž vyučující – práce tedy byly zadávány stejným způsobem, každý student se na psaní práce připravoval přibližně stejnými metodami, formami, na osvojení problematiky měl stejný čas, na každého byly při psaní kladeny stejné nároky.

Z písemného rozhovoru s vyučující (viz Příloha č. 4) jsme zjistili, jak se studenti na psaní písemné práce připravují: v rámci hodin slohu probírají daný slohový útvar – poznávají jeho charakteristické rysy, vyhledávají a používají jazykové prostředky pro něj typické, jsou jim vysvětleny jeho kompoziční principy. Využívány jsou jak ukázkové práce, tak vlastní texty studentů. Cvičné práce se studenti sami učí kriticky hodnotit a nalézat jejich silná i slabá místa.

Před psaním pololetní písemné práce (které jsou právě předmětem našeho rozboru) si studenti vždy zpracovávají osnovu. Časová dotace pro zpracování celé práce je 90 minut. Zadáno je vždy několik témat, u každého tématu je uveden požadovaný útvar – tím se vyučující snaží simulovat zadání maturitní písemné práce a studenty takto vede již od prvního ročníku.

V již zmiňovaného rozhovoru s vyučující jsme dále zjišťovali, kdy studenti probírají odchylky od pravidelné větné stavby – v závěru práce se pokusíme zhodnotit, zda lze

prokázat nižší míru chybovosti ve studentských textech po probrání tématu. Studenti se zabývají touto problematikou ve čtvrtém ročníku studia. V ukázkových textech/úryvcích textů hledají syntaktické nedostatky, mají za úkol je pojmenovat a následně upravit výpověď tak, aby byl defekt odstraněn. Seznamují se s anakolutem, zeugmatem, kontaminací, atrakcí, nepravou větou vedlejší, chybným slovosledem a nadbytečným opakováním výrazů. Z námi analyzovaných odchylek se vůbec neučí o nepravé skladební dvojici ani o tematických skocích v textu. Apoziopezi se učí hledat jen v uměleckém textu. Pokud se samozřejmě s apoziopezí jako s nemotivovanou odchylkou setkají již v nižších ročnících, učí se ji napravit, ale pracují v tomto případě jen s jedním konkrétním příkladem, nejedná se o systematickou výuku.

2.2 POSTUP PŘI ANALÝZE TEXTŮ

Předložená diplomová práce má za úkol hledat odchylky od pravidelné větné stavby ve studentských pracích, nalezené nedostatky analyzovat, třídít a vyvodit z nich patřičné závěry. Před samotnou analýzou však bylo nejprve nutné prostudovat odbornou literaturu, která se týká našeho tématu. Na základě studia odborných zdrojů byla sepsána první kapitola této práce. Jsou zde definovány a popsány základní pojmy, které jsou pro analýzu prací nezbytné.

Dále byl zajištěn materiál pro rozbor – písemné práce studentů (celkem 60 prací), z něhož byly excerpovány jednotlivé odchylky – ty byly pečlivě zapisovány do připravených tabulek v programech MS Word a MS Excel. U odchylek popsaných v kapitole 1.2 Kritéria pro analýzu – byly syntaktické defekty pouze zaznamenávány s ohledem na jejich četnost (z hlediska kvantity) – tyto nepovažujeme za důležité dále rozebírat, neboť jsou dostatečně popsány v odborné literatuře (a zároveň jsme je charakterizovali i v první kapitole této práce). Nedostatky, které však ve zmíněné kapitole popsány nejsou, byly zaneseny detailně do tabulky v MS Word. Odchylek, které nebylo možné zařadit na základě kritérií z kapitoly 1.2, bylo zaznamenáno celkem 180. Tyto konkrétní nedostatky jsou utříděny dle námi stanovených kritérií, neboť se jednotlivé typy v pracích opakují. Na základě jejich třídění stanovujeme další možná kritéria pro analýzu žákovských/studentických prací a pokusíme se jimi doplnit seznam obvykle uváděný v odborných příručkách. Smyslem naší práce je poukázat na fakt, že jazyk je živý mechanismus, mluvená podoba ovlivňuje podobu psanou a některé dříve (ne)popsané

odchylky mohou nabývat na významu, nebo ho naopak ztrácet. Výsledky naší práce mohou pomoci učitelům při výuce v tom smyslu, že upozorníme na časté nedostatky, které se v pracích objevují, a tím vlastně poukážeme na problematiku, která by měla být v rámci hodin slohové a komunikační výchovy také zařazena.

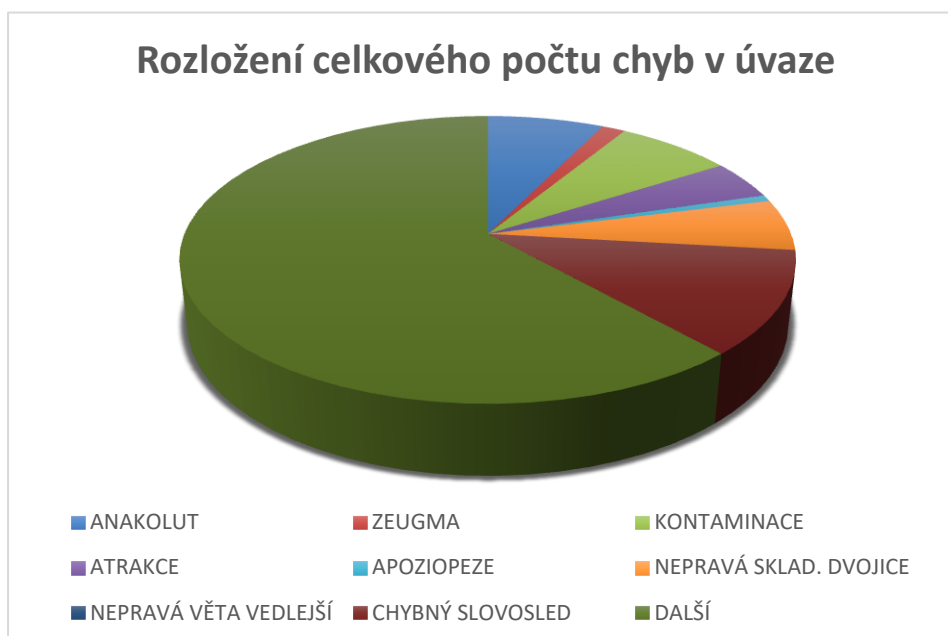
V závěru jsou shrnuty nejzásadnější poznatky, které naše práce přináší.

2.3 VÝSLEDKY ANALÝZY STUDENTSKÝCH PRACÍ

V této kapitole předkládáme vyhodnocení výsledků analýzy studentských prací. Zaměříme se jak na výskyt odchylek zmíněných v kapitole 1.2, tak především na výskyt odchylek výše nepojmenovaných – viz kapitola 2.3.10 Další nedostatky v písemných pracích studentů, v níž usilujeme o jejich popis, možnou motivaci jejich vzniku a navržení možností pro jejich nápravu i prevenci.

2.3.1 VÝSLEDKY ANALÝZY V GRAFECH

Při analýze bylo nalezeno celkem 138 syntaktických nedostatků ve slohových útvarech úvaha a 150 syntaktických nedostatků ve slohových útvarech vypravování. Celkem jsme tedy excerpovali 288 syntaktických nedostatků z 60 analyzovaných prací. Následující graf ukazuje rozložení jednotlivých typů chyb v analyzovaných útvarech.

Graf č. 1: Rozložení celkového počtu chyb v úvahách

Název odchylky	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
ANAKOLUT	10	7,25
ZEUGMA	2	1,45
KONTAMINACE	10	7,25
ATRAKCE	6	4,35
APOZIOPEZE	1	0,72
NEPRAVÁ SKLAD. DVOJICE	8	5,80
NEPRAVÁ VĚTA VEDLEJŠÍ	0	0,00
CHYBNÝ SLOVOSLED	16	11,59
DALŠÍ	85	61,59
Celkem chyb:	138	100,00

Tabulka č. 1: Celkový počet chyb v úvahách

Ve slohovém útvaru úvaha bylo nalezeno 138 syntaktických chyb. Z grafu č. 1 i tabulky č. 1 lze vyčíst, v jakém množství i poměru byly nedostatky zastoupeny. Nejvíce (85, tj. 61,59 %) bylo nalezeno chyb s označením „jiné nedostatky“ (zatím nezařazené, „nové“ jevy), kterým se budeme věnovat později v kapitole 2.3.10. Druhou nejpočetnější odchylkou byl chybný slovosled (16, tj. 11,59 %). S identickou četností byly nalezeny anakoluty a kontaminace (10, tj. 7,25 %). Významně zastoupené byly i nepravé skladební dvojice (8, tj. 5,8 %) a atrakce (6, tj. 4,35 %). Další odchylky byly nalezeny buď ve velmi nízkém (zeugma – 2, tj. 1,45 % a apoziopeze – 1, tj. 0,72 %), nebo nulovém počtu (nepravá věta vedlejší).

Graf č. 2: Rozložení celkového počtu chyb ve vypravováních

Název odchylky	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
ANAKOLUT	4	2,67
ZEUGMA	0	0,00
KONTAMINACE	11	7,33
ATRAKCE	1	0,67
APOZIOPEZE	1	0,67
NEPRAVÁ SKLAD. DVOJICE	7	4,67
NEPRAVÁ VĚTA VEDLEJŠÍ	0	0,00
CHYBNÝ SLOVOSLED	31	20,67
DALŠÍ	95	63,33
Celkem chyb:	150	100,00

Tabulka č. 2: Celkový počet chyb ve vypravováních

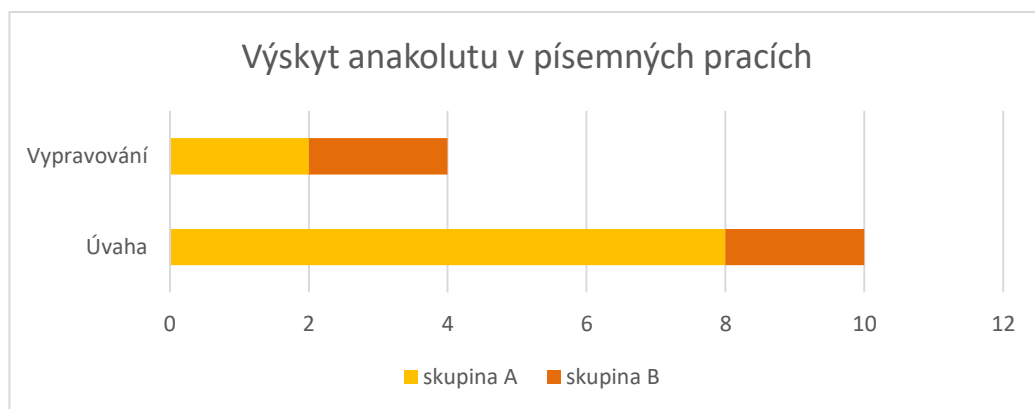
Ve slohovém útvaru vypravování bylo nalezeno celkem 150 odchylek, které jsme opět třídili dle stanovených kritérií. Stejně jako u úvah zde převládaly odchylky označené jako další (95, tj. 63,33 %). Z konkrétních typů odchylek pak druhou nejpočetnější skupinou byly nedostatky ve slovosledu (31, tj. 20,67 %). Následovaly kontaminace (11, tj. 7,33 %), nepravé skladební dvojice (7, tj. 4,67 %) a anakoluty (4, tj. 2,67 %). Pouze jediný výskyt (tj. 0,67 %) měly apoziopeze a atrakce, nepravé věty vedlejší ani zeugmata nebyly ve vypravováních nalezeny.

Porovnáme-li výsledky analýzy obou slohových útvarů, panuje shoda v následujících faktech: více než polovina odchylek je označena jako „jiné nedostatky“ – jedná se o odchylky výše nepojmenované; druhým nejčastějším syntaktickým defektem je chybný slovosled; anakolut, kontaminace, atrakce a nepravá skladební dvojice mají v obou útvarech také početnější zastoupení; defekty, které se v útvarech vyskytují zřídka nebo vůbec jsou nezáměrná apoziopeze, nepravá věta vedlejší a zeugma.

2.3.2 ANAKOLUT V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Při analýze písemných prací studentů bylo nalezeno celkem 14 anakolutů – nezáměrných změn očekávané syntaktické struktury věty. Jejich rozložení z hlediska výskytu v jednotlivých útvarech nebylo rovnoměrné. Zatímco v útvaru vypravování byly nalezeny čtyři anakoluty (tj. 28,57 %), v úvahových textech se jich objevilo celkem deset (tj. 71,43 %), z toho dva byly nalezeny u starší věkové skupiny, zbylých osm výskytů se objevilo v pracích mladších studentů. V útvaru vypravování byly tyto odchylky rovnoměrně rozloženy z hlediska věkových skupin, u starší věkové skupiny se anakolut vyskytl dvakrát stejně jako v textech nižší věkové skupiny. Přestože u úvah by výskyt

z hlediska věkových skupin mohl dokazovat, že po probrání tohoto tématu je míra chybovosti nižší, rozložení defektů v útvaru vypravování toto zjištění nepotvrzuje. Uvedené poznatky vyplývají také z grafu č. 3 níže.

Graf č. 3: Výskyt anakolutu v písemných pracích

Pokud bychom se zaměřili podrobněji na výskyt anakolutů v jednotlivých textech, zjistíme, že v práci označené Ú A2 a Ú A3 najdeme větší množství těchto chyb. Autor textu Ú A2 se dopustil anakolutu dokonce třikrát, autor práce Ú A3 dvakrát. U těchto studentů by bylo vhodné na opakující se typ defektu upozornit a případně se věnovat systematictěji jeho odstranění. Pokud by učitel chtěl eliminovat výskyt anakolutů ve slohových pracích, měl by se studenty procvičovat také skladbu souvětí (např. souvětí s vloženou větou vedlejší), na které by byla demonstrována návaznost a sounáležitost vzdálenějších částí souvětí. Anakoluty nalezneme i ve skladbě delší věty jednoduché s několikanásobnými větnými členy, jak bude patrné z excerpovaných případů (viz níže) – věnovat se v hodinách slohové výchovy také této problematice může tedy být dalším možným řešením i prevencí těchto chyb. Student sám může riziko výskytu anakolutu eliminovat pečlivým zvážením konstrukce vět a souvětí a kontrolním čtením textu po jeho napsání.

Nyní uvedeme příklady některých anakolutů, které byly nalezeny ve studentských pracích:

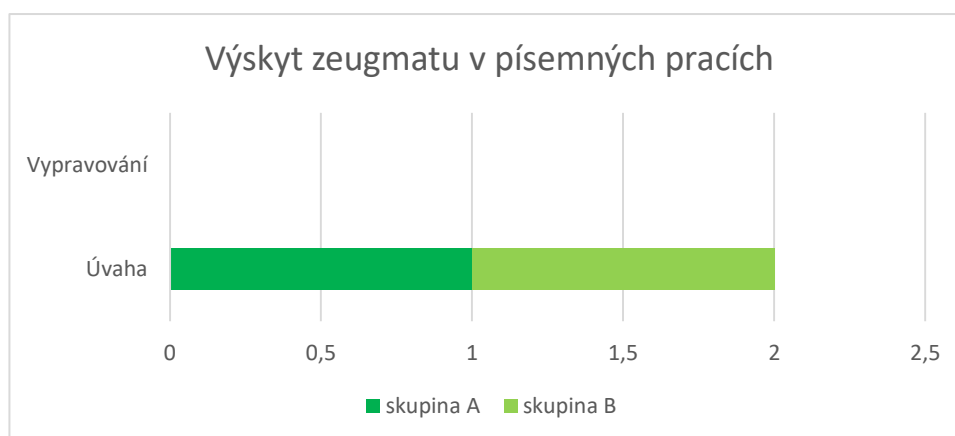
- Ú A2: „Mohlo se jednat o neshody v rodině, šikanou z řad spolužáků kvůli nějaké zvláštnosti na daném jedinci, jindy stačí traumatizující zážitek.“
- Ú A3: „Nejspíš každému naskočí myšlenka na zaneprázdněný víkend, který bude muset obětovat přečtení nezáživné knihy světoznámého autora a následné podrobné zpracování a analýza tohoto díla.“

- Ú A12: „Pravděpodobně budu zapšklý starší muž zbabělý natolik, že se bojím říct vlastní názory.“
- V A8: „Po práci jsem jel do města zařídit trvalé příkazy v bance a na poště zaplatit složenky.“
- Ú B15: „Není škoda, když už máme tu možnost, přát si něco smysluplnějšího?“

Jako nové zjištění bychom po analýze anakolutů mohli uvést, že se žáci nedopouštějí anakolutů jen ve složitějších souvětích, ale také ve složitěji stavěných jednoduchých větách, ve kterých se objevují několikanásobné větné členy (např. výše uvedený anakolut z práce Ú A3 nebo V A8). V těchto případech dochází ke změně předpokládané větné stavby. Autor mezi sebou míchá skladební dvojice nebo zapomíná na slovesným nebo jiným tvarem předepsané pádové doplnění a nahrazuje ho jiným.

2.3.3 ZEUGMA V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Spřežení dvou různých vazeb v jednu neboli zeugma se ukázalo při analýze prací jako poměrně zřídka se vyskytující odchylka. Bylo nalezeno pouze ve dvou studentských textech, v obou případech se jednalo o úvahu, ve vypravování tento typ chyby odhalen nebyl. Přesto by měli být studenti na tuto odchylku upozorňováni. Vhodné je také nacvičovat správné pádové vazby sloves i přídavných jmen, aby si žák uvědomil, že každý slovesný či jiný tvar i každá předložka předurčují pád po nich následujících výrazů.

Graf č. 4: Výskyt zeugmatu v písemných pracích

Nyní uvedeme příklady zeugmat, které byly nalezeny ve studentských pracích:

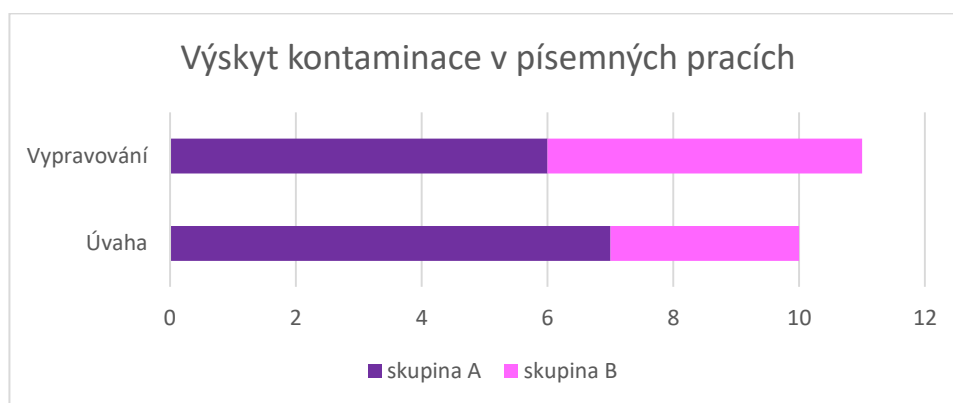
- Ú B1: „Ve svém věku ještě není schopné předvídat a myslet na možné následky.“
- Ú A14: „Stále ještě váhám, jestli a kolik chci dětí.“

V případě zeugmatu v práci Ú B1 se jedná o klasické spřežení vazeb sloves – každé sloveso zde vyžaduje doplnění jiným pádem. Zeugma v práci Ú A14 se mírně liší od klasických učebnicových příkladů, neboť zde hraje roli spojovací výraz. Zatímco u spojky „jestli“ by se slovo „děti“ doplňovalo podle tvaru vyžadovaného verbem „chtít“ – bylo by v akusativu, ve druhém případě se tvar slova „děti“ podřizuje doplnění žádanému číslovkou „kolik“ a je ve tvaru genitivu.

Domníváme se, že zeugmat se žáci dopouštějí spíše v útvarech, jež vyžadují snahu o jazykovou ekonomii (např. útvary administrativního stylu). V případě úvahy a vypravování tato tendence tolik produktivní není.

2.3.4 KONTAMINACE V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Kontaminace neboli křížení vazeb je další z poměrně často při analýze nalezených chyb. Celkem bylo excerповáno 23 případů kontaminace ve 21 pracích (tzn., dvě práce obsahovaly dvojnásobný výskyt této chyby). Rozložení chyb bylo z hlediska útvarů poměrně rovnoměrné – ve vypravováních se studenti dopustili 11 a v úvahách 10 kontaminací. Téměř vyrovnaný byl i počet těchto odchylek z hlediska věkových skupin v útvaru vypravování – u mladších studentů jsme zaznamenali šest výskytů, u starších studentů pět výskytů. V útvaru úvaha bylo nalezeno sedm kontaminací u mladší skupiny a jen tři případy výskytu v pracích starší věkové skupiny. V rámci úvahových projevů sice můžeme pracovat s domněnkou, že se studenti vyvarovali těchto chyb, protože s nimi byli již dříve seznámeni při výuce, ale poměrně vyrovnané rozvržení chyb z hlediska věkových skupin v útvaru vypravování toto tvrzení zcela nepotvrzuje. Rozložení chyb v obou slohových útvarech i v rámci věkových skupin můžeme také vyčíst z grafu č. 5.

Graf č. 5: Výskyt kontaminace v písemných pracích

Při analýze jsme ve studentských pracích našli například tyto kontaminace:

- Ú A2: „Lidé, chovejte se k ostatním tak, jako ostatní na vás.“
- Ú A10: „Mezi hlavní problémy vidím nerespektování autorit.“
- V A6: „To je ta černá kočka, která mi proběhla přes cestu.“
- Ú B10: „Neznám návod pro skvělý životní styl.“
- V B7: „Po několika hodinách hledání po ostatních se rozhodli, že se utáboří.“
- V B8: „K hodování nesměly chybět kmenové rytmické písně.“

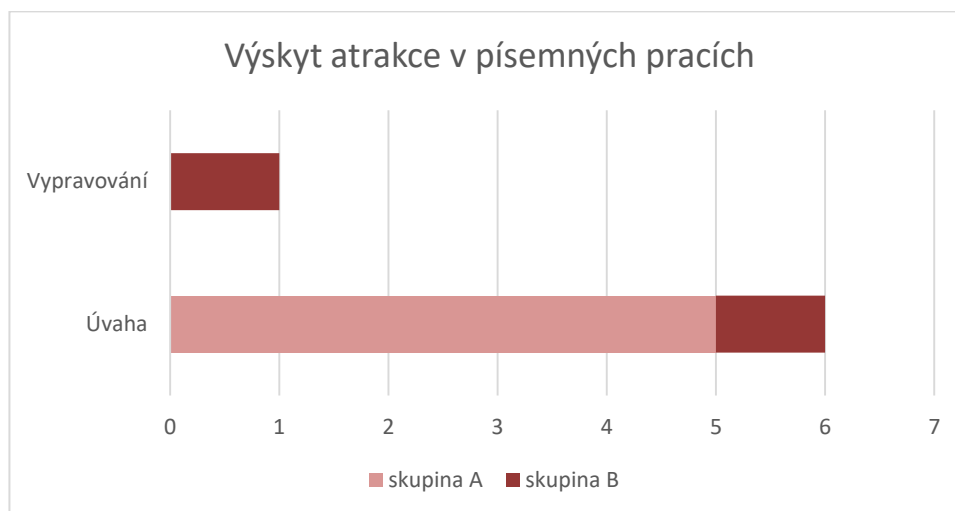
Protože analýza prokázala poměrně vysoký výskyt kontaminací, mohli bychom jejich vyhledávání a prevenci stanovit jako jedno z doporučení pro výuku, která by v ideálním případě měla vyplývat z této práce. Zároveň můžeme konstatovat, že kontaminace je jednou z poměrně produktivních odchylek vyskytujících se v žákovských projevech. Vhodné by bylo jednak naučit žáky tyto odchylky odhalit v textu, jednak je samozřejmě také umět napravit. Jelikož se studenti kontaminace často dopouštějí u sémanticky blízkých slov, mohli by studenti při synonymickém výcviku uvádět, zda synonymní slovesa mají stejné či rozdílné vazby. Inspirujeme-li se např. nedostatkem z práce V B7, žáci by jako synonymum ke slovu „hledání“ uvedli slovo „pátrání“. V následujícím kroku by zjistili, že zatímco „hledání“ je spojeno s bezpředložkovým genitivem, „pátrání“ se pojí s předložkou „po“ a lokálem. Uvědomění si rozdílnosti vazeb dvou sémanticky blízkých slov by mohlo vést k eliminaci kontaminací v pracích studentů.

2.3.5 ATRAKCE V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Další sledovanou odchylkou byla atrakce – větná spodoba, při které pisatel omylem přizpůsobí výrazovému tvaru okolí další slovní tvar, toto přizpůsobení je však nenáležitě, gramaticky nesprávné a je považováno za syntaktickou chybu. Celkem bylo v analyzovaných textech nalezeno sedm atrakcí, z toho šest jich bylo v úvahových projevech a pouze jeden výskyt jsme zaznamenali v útvaru vypravování. Rozložení této chyby napříč pracemi je značně nerovnoměrné, a to nejen z hlediska útvaru, ale i z hlediska zastoupení v textech obou věkových skupin. Z úvahových projevů mladší věkové skupiny bylo totiž excerpováno pět z celkem sedmi atrakcí, zatímco v útvarech

vypravování stejné věkové skupiny nebyla tato odchylka nalezena vůbec. Možná vysvětlení uvádíme a popisujeme níže. Uvedené skutečnosti také vyplývají z grafu č. 6.

Graf č. 6: Výskyt kontaminace v písemných pracích

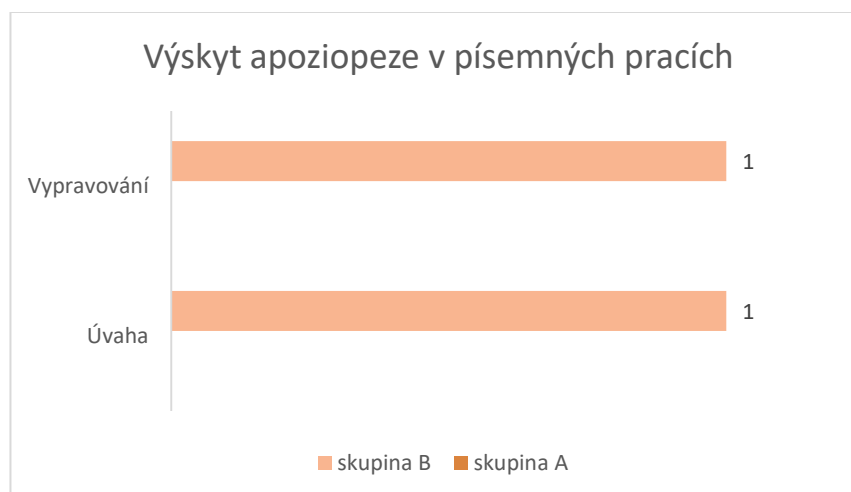
Opět uvedeme některé atrakce nalezené při analýze:

- Ú A6: „Představme si, že žijeme v tomto světě, světě plným lží a různých podrazů.“
- Ú A6: „Ačkoliv si myslíme, že máme skutečné přátele, nikdy nevíme, kdy nám právě někdo z nich bodne kudlu do zad.“
- Ú A15: „Pyšní se hnědou barvou, ale velmi krátkými řasy.“
- Ú B1: „Je ale rozdíl mezi touto situací a zabití člověka.“
- V B10: „Ale přes všechna varování týkajících se zhroucení stavby se André rozhodl pokračovat.“

Při podrobnějším pohledu do tabulky v příloze č. 1 zjistíme, že v pracích nižší věkové skupiny v útvaru úvaha se nacházejí práce dvou studentů (Ú A6, Ú A15), kteří se kontaminace ve svém textu dopustili hned dvakrát. Pro učitele by to mělo znamenat, že tyto jedince v nejbližší možné době na opakující se odchylku upozorní, vysvětlí jim její podstatu a případně se s nimi na tuto problematiku systematictěji zaměří. Zároveň je pozoruhodné, že se atrakce vyskytla v úvahách oproti vypravováním vícekrát (v poměru 1:6). Pokud tato nuance není náhodná a vezmeme v potaz, že míru výskytu také zvyšuje vyšší chybovost ve zmíněných dvou pracích, můžeme si ji vysvětlit rozdílnou stavbou věty a použitím odlišné slovní zásoby v analyzovaných útvarech.

2.3.6 APOZIOPEZE V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Jak jsme již zmínili výše, na apoziiopeze lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu – záměrné nedokončení věty, které může mít za cíl např. zvýšení napětí, nebo nezáměrné nedokončení věty, při němž mluvčí nedokončí větu např. kvůli ztrátě výpovědní perspektivy. Právě výskyt nezáměrných apoziiopezí jsme sledovali ve studentských pracích. Tato odchylka od pravidelné větné stavby se objevila jen zřídka, celkem dvakrát, a to jednou ve vypravování a jednou v úvaze, v obou případech u studentů starší věkové kategorie. Nízký výskyt této odchylky se dal předpokládat z důvodu charakteru komunikátu – jedná se o psaný text. Nezáměrná apoziiopeze je charakteristická spíše pro mluvené projevy. V grafu č. 7 můžeme sledovat názorné zobrazení těchto odchylek.

Graf č. 7: Výskyt apoziiopeze v písemných pracích

Oba nalezené příklady nezáměrné apoziiopeze uvádíme zde:

- V B14: „Prodala firmu, která jim noc dobrého nepřinesla, a dala peníze, které utržila z projede.“
- Ú B8: „Často se stává, že se lidé rozhodnou opravdu udělat krok vpřed a po Novém roce, kdy si ve svém novoročním předsevzetí stanovili, že budou více sportovat, lépe se stravovat a začnou na sobě pořádně dříť.“

V případě práce V B14 apoziiopeze vznikla rozdělením hlavní věty, do níž je vložena vedlejší věta přívlastková. Autor výpovědi už však zapomněl na druhou část hlavní věty – náležité by zde pravděpodobně bylo obsazení pozice příslovečným určením místa nebo předmětem v dativu. Ve druhém případě (práce Ú B8) se jedná o souvětí s opravdu složitou stavbou. Opět je ale započata hlavní věta, do ní je vložena věta vedlejší,

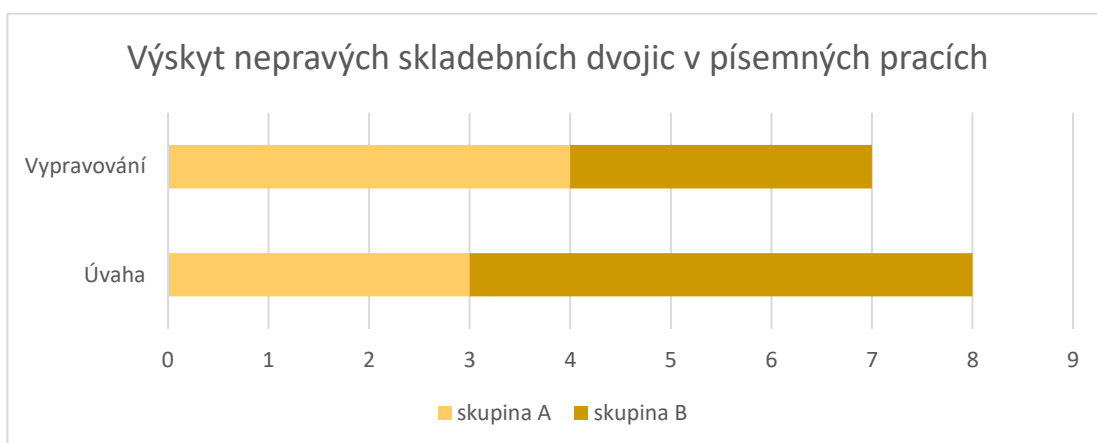
na niž se váže další věta vedlejší, a nakonec nedochází k dokončení rozdělené hlavní věty. Aby se studenti vyvarovali této chyby, měli by si po sobě své texty vždy přečíst. Je ale možné, že i sám autor se v takto složitém souvětí ztratí a ani přečtení napsaného textu mu nepomůže v odhalení této odchylky.

2.3.7 NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Dále jsme při analýze studentských prací zaznamenali celkem 15 nepravých skladebních dvojic. Tato odchylka od pravidelné větné stavby byla nalezena celkem sedmkrát v útvaru vypravování, z toho čtyři výskyty u mladších studentů a tři výskyty u starších studentů, a osmkrát v útvaru úvaha, z toho tři výskyty u mladších studentů a pět výskytů u starších studentů. Vše názorně demonstuje graf č. 8.

Tento skladební defekt spočívá v možnosti vazby jednoho větného členu na dva různé řídicí větné členy, přičemž jedna vazba je autorem zamýšlena a druhá se vyskytne většinou v důsledku určitého slovosledu ve větě. Můžete také říci, že je opomíjena tzv. členská sounáležitost mezi jednotlivými výrazy, jsou zanedbávány významové vztahy mezi nimi – autor si neuvědomuje, které větné členy k sobě významově patří.

Domníváme se, že tato odchylka je pro studenty těžko odhalitelná, neboť jsou si jako pisatelé vědomi zamýšlené (pravé = správné) vazby a nevnímají tu druhou, nepravou. Z tohoto důvodu je pro ně obtížné najít ve svých textech tuto odchylku i v případě, že si svůj psaný projev po sobě několikrát přečtou.

Graf č. 8: Výskyt nepravých skladebních dvojic v písemných pracích

Uvedme nyní několik příkladů nepravých skladebních dvojic, které jsme excerpovali ze studentských prací:

- Ú A7: „A má smysl číst něco starého několik století?“
- Ú B7: „Raději ulehl do postele, než aby flámoval s kamarády do rána v zakouřeném prostoru se značnou mírou alkoholu v krvi.“
- Ú B9: „Podle mě je potřeba změna pomalejší, u které člověk vydrží i přes nátlak společnosti, která člověka spíše vede k té horší straně.“
- V A9: „Pátek třináctého, prasklé žárovky a další signály mohly být pravděpodobně vzkazy ze záhrobí zemřelé sousedky.“
- V B7: „Jean André měl velkou radost, že prožije pár dní s těmito lidmi, pozná jejich zvyky, jazyk a bude o nich moci napsat kapitolu do své knihy.“

První ukázka z práce Ú A7 je naprosto typickým příkladem, kdy špatný slovosled způsobí vznik nepravé skladební dvojice. Příklad z práce Ú B7 je už mírně odlišný. Sice je nesmysl, aby „prostor“ měl „značnou míru alkoholu v krvi“, ale opět špatným slovosledem vznikla tato, i když nesmyslná, nepravá skladební dvojice. Autor si pravděpodobně nevěděl rady s umístěním různých příslovečných určení ve výpovědi. V práci Ú B9 se vyskytla další zvláštnost, a to v podobě nahrazení větného členu větou vedlejší. Vznikla nejasnost, zda je třetí věta vedlejší asyndeticky spojena s druhou větou vedlejší, a jedná se tedy o několikanásobný větný člen zastoupený vedlejšími větami ve slučovacím poměru, nebo zda třetí věta vedlejší rozvíjí slovo „společnost“ ve druhé větě vedlejší. Jinými slovy vlastně nevíme, zda je druhá věta vedlejší větou řídicí pro třetí větu vedlejší, která je na ní závislá, nebo zda jsou obě věty vedlejší (druhá i třetí) závislé na první větě hlavní. V práci V A9 vznikla opět neobratností ve slovosledu nepravá skladební dvojice, která je už ovšem pro čtenáře nápadnější. Atribut nekongruentní „sousedky“ závislý na substantivu „vzkazy“ je nevhodně postaven až ob jeden další větný člen, také v platnosti atributu nekongruentního. V posledním případě je oním větným členem, který může tvořit skladební dvojici s dvěma dalšími větnými členy, zájmeno. Konkrétně se jedná o zájmeno „nich“, které může nahrazovat výraz „lidi“, ale také „zvyky“. Takové případy, ve kterých způsobuje zájmeno nepravou skladební dvojici, jsme v pracích našli několik. Autorům můžeme doporučit, aby zde místo pronominalizace předmětu řeči použili raději jiný, synonymní výraz. Domníváme se, že by středoškolští

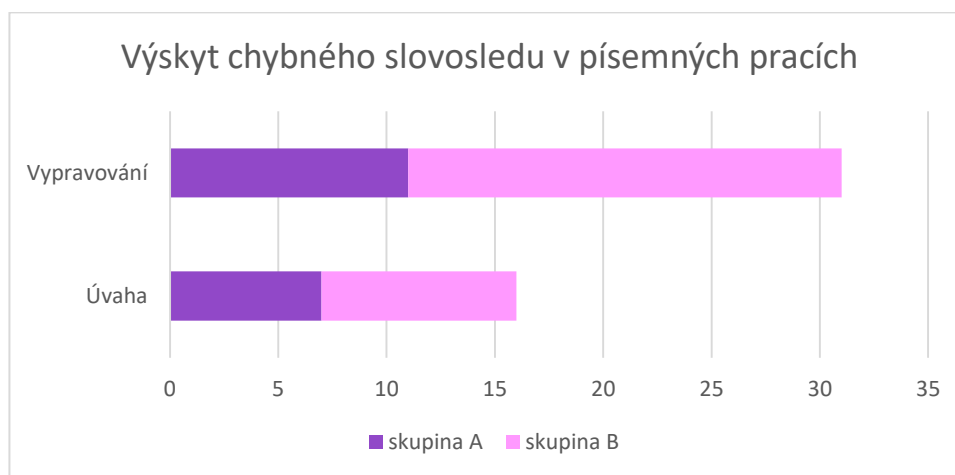
učitelé měli své svěřence na tuto odchylku právě pro její výše zmíněnou obtížnou odhalitelnost zvláště upozornit a naučit je ji (nejen) ve svých projevech odhalit.

2.3.8 NEPRAVÁ VĚTA VEDLEJŠÍ V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

V analyzovaných slohových pracích studentů nebyly nalezeny žádné nepravé věty vedlejší.

2.3.9 CHYBNÝ SLOVOSLED V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

Chybný slovosled byl vyhodnocen jako druhá nejčastější odchylka od pravidelné stavby věty, která se v analyzovaných pracích objevila. Může způsobovat nejasnost vyjádření, vést k nepravým skladebním dvojicím nebo vyvolat nepochopení komunikačního obsahu u příjemce. V útvaru vypravování bylo nalezeno celkem 31 výskytů, z toho 11 výskytů se objevilo u mladší a 20 výskytů u starší věkové skupiny. V útvaru úvaha byl chybný slovosled zaznamenán celkem v 16 pracích, z toho devětkrát u starších a sedmkrát u mladších studentů. Zajímavé je, že ve slovosledu v obou útvarech chybovali více starší studenti. Tuto skutečnost si však neumíme vysvětlit, jakékoli pokusy o objasnění by byly pouze domněnkami. Všechny zde uvedené údaje jsou patrné také z grafu č. 9.

Graf č. 9: Výskyt chybného slovosledu v písemných pracích

Stejně jako v předchozích kapitolách uvedeme nyní několik příkladů chybného slovosledu, kterého se studenti ve svých projevech dopustili.

- V A2: „I přesto moje mamka mi říkala, abych se ještě učil, ale já ji neposlechl.“
- V A10: „Rychle jsem se zvedl a hledal někoho ve vlaku, kdo by mi mohl říct, kam tenhle vlak směřuje.“

- V B6: „Byli spokojeni se svým plánem a šli si také lehnout.“
- V B7: „Až najednou se Jean probudí z lehkého spánku a slyší, jak Rico křičí.“
- Ú A2: „Nechci být škarohlídem, to vůbec ne, jen již nedokáži dále věřit, že situace se někdy obrátí k lepšímu.“
- Ú A12: „Tak jako svoji rodinu miluji, tak vím, že miluji a budu milovat svoji rodnou zem.“
- Ú B10: „Spousta lidí v dnešní době se žene za výkony, úspěchem, penězi.“

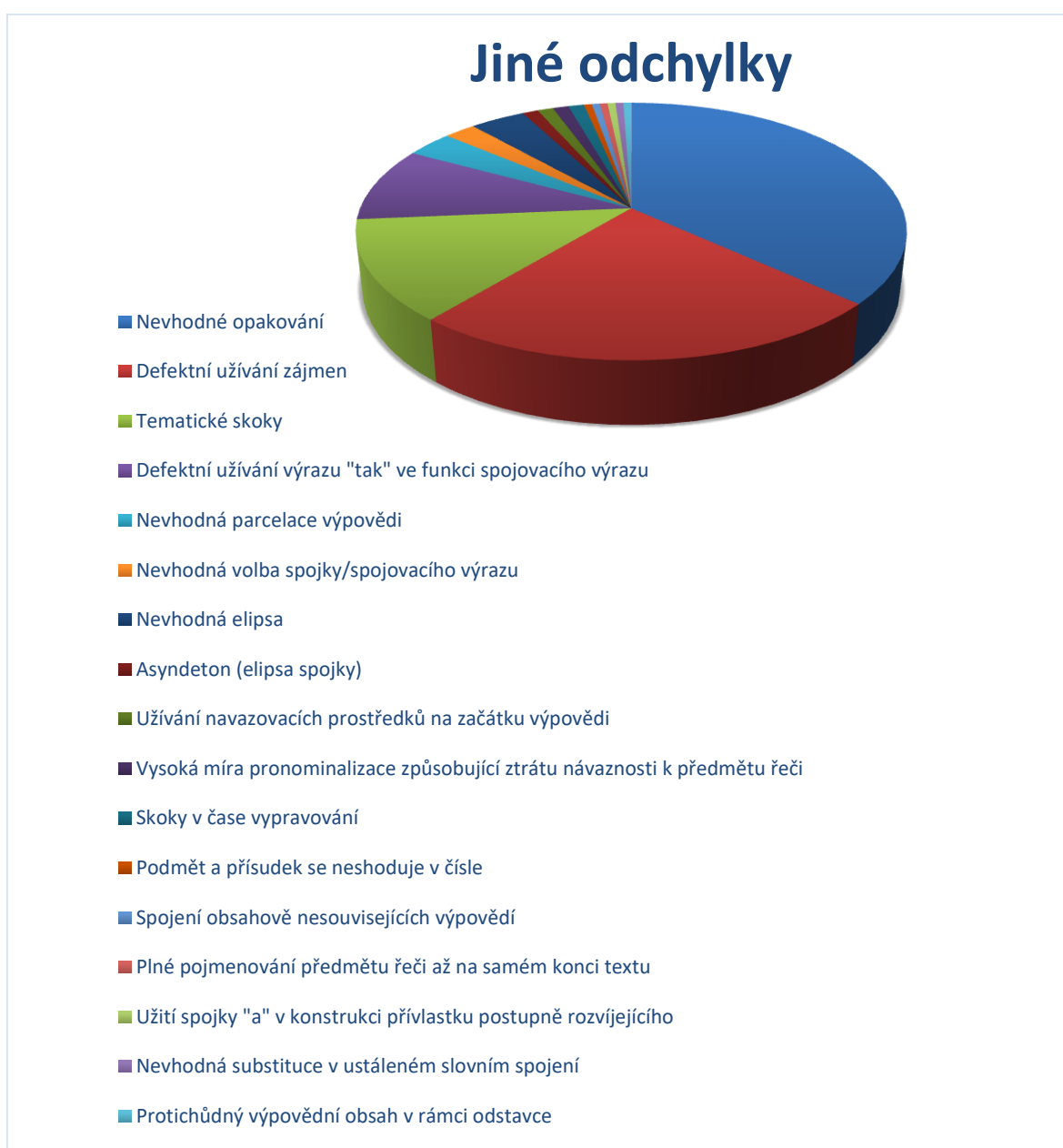
Slovosled je pro rodilé mluvčí záležitostí, kterou mají ve svém jazyce dobře odposlouchanou. I přesto je vidět, že ve slohových pracích studenti chybují. Často se chyby objevují hlavně ve slovosledu vedlejších vět. Někde chyby v pořadí slov ve větě vyplývají z kontextu projevu, neboť autor některé výrazy může vhodným slovosledem zdůraznit či naopak upozadit. Příčinou vzniku této odchylky může být fakt, že si žáci neuvědomují tematické posloupnosti v textu a neumějí určit východisko a jádro výpovědi. Studentům by k nápravě těchto defektů mělo pomoci především přečtení vlastního textu jako celku po jeho dokončení. Efektivní je také hlasité čtení vlastního textu, na které bohužel ve školní praxi není příliš prostoru. Považujeme za důležité, aby se správné stavbě věty věnovala ve školní praxi pozornost.

2.3.10 JINÉ NEDOSTATKY V PÍSEMNÝCH PRACÍCH STUDENTŮ

V analyzovaných pracích bylo nalezeno 180 odchylek (tj. 63,33 %), které byly při rozboru označeny jako „jiné nedostatky“. Tyto defekty nelze zařadit k žádné z výše zmíněných odchylek od pravidelné větné stavby. Z procentuálního zastoupení „jiných nedostatků“ v celkovém počtu defektů v pracích jasně vyplývá, že se jedná o nezanedbatelné množství a tyto syntaktické defekty nelze opominout. Následující kapitola se proto věnuje jejich výčtu a popisu. Vzniká tak širší klasifikace odchylek od pravidelné větné stavby, se kterou je možno při opravách žákovských prací počítat. Toto doplnění zmíněné klasifikace považujeme za stěžejní přínos naší práce a je komplexně zpracováno v příloze č. 5.

Dle potřeby jsou některé odchylky v klasifikaci ještě rozděleny na několik podtypů, jež mají za úkol lépe upřesnit daný typ opakujícího se defektu.

Níže je uveden graf č. 10, který znázorňuje zastoupení jednotlivých typů odchylek v celkovém počtu „jiných nedostatků“ (nejsou zde zaznamenány podtypy vymezené u jednotlivých skupin, jejich výskytu se budeme věnovat v konkrétních kapitolách). V tabulce č. 3 je pak zaznamenána četnost každé „jiné“ odchylky včetně podtypů. V příloze č. 3 lze dohledat konkrétní výskyt odchylek (autentický záznam odchylky, číslo práce, typ odchylky očíslovaný v souladu s doplněním klasifikace), odchylky jsou zde řazeny dle označení práce. Nebudeme zde již posuzovat výskyt odchylek z hlediska mladší a starší věkové skupiny (neboť nepředpokládáme výuku na téma těchto odchylek), v případě zájmu je možno tyto údaje vyčíst z tabulky v příloze č. 1.

Graf č. 10: Jiné nedostatky – zastoupení jednotlivých typů

1.	Nadbytečné opakování	67
1. A	příbuzných výrazů	11
1. B	téhož výrazu	43
1. C	výpovědního obsahu	1
1. D	zkratek	1
1. E	části výpovědi/uvozovací věty	2
1. F	týchž konjunkcí	9
2.	Defektní užívání zájmen	44
2. A	pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	7
2. B	vysoká míra užívání demonstrativ	15
2. C	s dvojím možným výkladem	6
2. D	v nevhodném kontextu	1
2. E	posesiv	10
2. F	nevyjádření podmětu způsobující dvojí možný výklad	5
3.	Tematické skoky	23
4.	Defektní užívání výrazu "tak" ve funkci spojovacího výrazu	17
5.	Nevhodná parcelace výpovědi	6
6.	Nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	4
7.	Nevhodná elipsa	7
7. A	části slovesného tvaru	3
7. B	předmětu	2
7. C	výrazu v důsledku snahy o jazykovou ekonomii	2
8.	Asyndeton (elipsa spojky)	2
9.	Užívání navazovacích prostředků na začátku výpovědi	2
10.	Vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči	2
11.	Skoky v čase vypravování	2
12.	Podmět a přísudek se neshoduje v čísle	1
13.	Spojení obsahově nesouvisajících výpovědí	1
14.	Plné pojmenování předmětu řeči až na samém konci textu	1
15.	Užití spojky "a" v konstrukci přívlastku postupně rozvíjejícího	1
16.	Nevhodná substituce v ustáleném slovním spojení	1
17.	Protichůdný výpovědní obsah v rámci odstavce	1

Tabulka č. 3: Jiné nedostatky – zastoupení jednotlivých typů

2.3.10.1 NADBYTEČNÉ OPAKOVÁNÍ

Nadbytečné opakování v různých podobách bylo zaznamenáno jako nejčtenější „jiná“ odchylka. Celkem bylo excerповáno 67 výskytů (z celkového počtu syntaktických chyb se jedná o 23,26 %). Toto číslo znamená, že se opakování průměrně v určité formě vyskytlo minimálně jednou v každé práci. Při excerpici jsme rozlišovali šest typů opakování,

jejichž popis následuje níže. Z grafu č. 11 je patrné, jak se jednotlivé podtypy opakování podílejí na celkovém počtu jeho výskytu.

Graf č. 11: Nadbytečné opakování – jednotlivé podtypy

V jedenácti případech bylo nalezeno opakování příbuzných výrazů (označeno 1. A). Jako příbuzné označujeme všechny výrazy patřící do jednoho slovotvorného hnízda. Dvěma základními podmínkami příbuznosti slov jsou společný kořen a jejich sémantická souvislost. Příbuzné výrazy se v žákovských pracích opakovaly jak v rámci jedné výpovědi, tak i v sousedních výpovědích. Blízké opakování příbuzných slov je v textech nežádoucím jevem a učitel by měl vést žáka k jeho eliminaci.

Nejpočetnější ze všech podtypů bylo opakování téhož výrazu (označené jako 1. B). Tuto chybu jsme excerpovali celkem ve 43 případech. Opět se pojmenování opakovalo buď v rámci jedné výpovědi, nebo v sousedních výpovědích. Jeho příčinou je zřejmě absence dalšího pojmenování pro jeden předmět řeči, student není schopen najít synonymické pojmenování či vhodně pronominalizovat výraz. Možné je také, že žák nerozlišuje dobře pojmy „tvar slova“ a „slovo příbuzné“, proto při užití různých tvarů jednoho výrazu nemá pocit, že se opakování dopustil. Obě doposud uvedené typy opakování považujeme za velmi produktivní.

V jednom případě žák opakoval výpovědní obsah – ve dvou sousedních výpovědích vyjádřil stejný obsah jen mírně pozměněnou formulací. Tento podtyp opakování se v klasifikaci nachází pod označením 1. C. Jeho četnost nepoukazuje na vyšší míru produktivnosti.

V jenom žákovském textu bylo zaznamenáno opakování zkratky (označeno 1. D) – konkrétně se jednalo o zkratku „např.“, která se ve zmíněném textu vyskytla tolikrát, že jsme tuto skutečnost také museli označit jako defekt. Obecně tuto chybu nepovažujeme za příliš produktivní.

Dvakrát se vyskytlo opakování části výpovědi (označeno 1. E). Tento podtyp spočívá v doslovném opakování určité části výpovědi – v našem případě se v obou výskytech jednalo o uvozovací větu (opakovalo se schéma konstrukce, byť jednou byly podmínky dva různé předměty řeči – viz konkrétní případy), ale v podstatě by žák mohl opakovat jakoukoli část jakékoli věty, proto jsme tento typ shrnuli do jednoho bodu. Jak prokázala analýza, obecně by právě opakování uvozovací věty nebo i části jakékoli jiné výpovědi mohlo být v pracích studentů poměrně časté.

Devětkrát se v pracích vyskytlo opakování týchž konjunkcí (označeno 1. F). Nejčastěji se opakovalo konjunkce „a“ (vzorec souvětí VH1 a VH2 a VH3), nalezeno bylo také opakování spojky „ani“ (nejednalo se o dvojitý spojovací výraz), „že“, „když“ a „ale“. Zaznamenali jsme také opakování výrazu „a“ na počátku výpovědi ve funkci konektoru. Tato odchylka poukazuje na nedostatečnou znalost spojovacích výrazů. Proto je ve školní praxi zapotřebí věnovat pozornost nejen sémantice spojek/spojovacích výrazů, ale i rozšiřovat repertoár spojek/spojovacích výrazů patřících k aktivní slovní zásobě studentů – lze např. vybírat vhodné spojky pro spojení dvou jednoduchých vět v souvětí s ohledem na jejich obsah či doplňovat větu následující v souvětí po určité spojce/spojovacím výrazu. V těchto cvičení nelze pracovat jen se spojkami, které studenti znají, nýbrž nabízet spojky „nové“, pro studenty méně známé či neznámé (právě za účelem obohacení jejich slovní zásoby).

Opakování týchž výrazů, příbuzných výrazů, konjunkcí nebo jakýkoli jiný výše uvedený typ opakování svědčí o chudé slovní zásobě studentů. Znovu proto zdůrazňujeme důležitost synonymického výcviku, který může právě výše zmíněné defekty výrazně redukovat. Také nácvik vhodné pronominalizace je zde na místě, ale k tomu se více vyjádříme až na konci následující kapitoly.

2.3.10.2 DEFECTNÍ UŽÍVÁNÍ ZÁJMEN

Druhou nejčetnější skupinu chyb jsme označili jako „defektní užívání zájmen“ a stejně jako u nadbytečného opakování zde vydělujeme šest podtypů, které budou blíže

specifikovány níže. Z grafu č. 12 je patrné, jak se jednotlivé podtypy defektního užívání zájmen podílejí na celkovém počtu jejich výskytu. Celkem jsme tuto odchylku zaznamenali ve 44 studentských pracích (z celkového počtu syntaktických chyb se jedná o 15,28 %).

Graf č. 12: Defektní užívání zájmen – jednotlivé podtypy

Celkem v sedmi případech se v analyzovaných textech vyskytlo zájmeno odkazující ke skutečnosti, jež nebyla dříve pojmenována (označeno 2. A). Jinými slovy došlo k pronominalizaci neznámého/nepojmenovaného předmětu řeči. V textu se tak objevilo autorem nezáměrně vytvořené prázdné místo, jehož absence by mohla vést k jeho chybnému doplnění nebo k nepochopení celého textu.

Jako další podtyp jsme na základě analýzy vymezili vysokou míru užívání demonstrativ (označeno 2. B). Tato tendence plynoucí zřejmě z mluvené komunikace, pro niž je vyšší frekvence užívání demonstrativ příznačná, byla excerpována celkem 14krát. V písemné komunikaci může být označena jako defektní a na čtenáře může působit rušivě. Nejen tento problém poukazuje na fakt, že studenti přenášejí do psaných projevů principy mluvenostní syntaxe. Ke eliminaci tohoto druhu chyby by šlo využít ve školní praxi komparace, při které by žák porovnával záznam mluvené komunikace s psanou komunikací. Mimo jiné odlišnosti by určitě odhalil i rozdíl ve frekvenci užívání ukazovacích zájmen.

Užití zájmena s dvojným možným výkladem (označeno 2. C) byla chyba vyskytující se v textech celkem šestkrát. Opět narážíme na problém pronominalizace, při kterém se pojmenování dvou předmětů řeči shoduje v gramatických kategoriích, a tak je možné doplnit kterékoli z nich za užití zájmeno. V některých případech lze pravděpodobný zamýšlený předmět řeči odhalit z kontextu, jindy ale může dojít snadno ke špatnému doplnění a tím pádem ke špatnému pochopení textu. Často se tato chyba vyskytuje např. v útvaru vypravování, když se děje účastní dvě postavy stejného pohlaví a autor nechce neustále opakovat plná pojmenování – neobratně využije pronominalizace a čtenář najednou neví, o které z postav je řeč.

Užití zájmena v nevhodném kontextu se v pracích vyskytlo pouze jednou (označeno 2. D). Konkrétně se jednalo o demonstrativum „týž“, jež označuje stejnou identitu či povahu předmětu. Bylo ale využito k pouhému poukázání, pro které by se nejvíce hodilo zájmeno „ten“ nebo méně „takový“. Z povahy práce se můžeme domnívat, že se autor snažil o jakýsi „vyšší“ styl a v důsledku této snahy použil zájmeno, které zřejmě nepatří do jeho aktivní slovní zásoby, protože neznal jeho význam a využil ho ve špatném kontextu. Dalo by se také říci, že jeho užitím nesplnil zamýšlený komunikační cíl.

Defektní užívání posesiv (označeno 2. E) bylo odhaleno v celkem devíti případech. Žáci zaměňovali osobní přivlastňovací zájmena (můj, tvůj, náš, váš, jeho, její, jejich) se zvrtným přivlastňovacím zájmenem (svůj). Zvrtné přivlastňovací zájmeno svůj používáme, pokud přivlastňovaná věc nebo osoba patří osobě/věci, která je ve větě podmětem (původcem děje)⁴⁴. Přestože většina žáků pravděpodobně z pozice rodilých mluvčích bude mít tuto problematiku automaticky zažitou, je třeba na tento problém upozornit a na vhodných příkladech poukázat na významový rozdíl při použití osobního/zvrtného posesiva. Lze například položit jako problémovou otázku, kdy učitel napíše na tabuli dvě věty (Petr venčil svého psa. x Petr venčil jeho psa.) a žák má za úkol rozhodnout, zda jsou věty významově odlišné, co odlišnost způsobuje a následně jaký je významový rozdíl v užití jednotlivých druhů posesiv.

V pěti případech bylo nalezeno nevyjádření podmětu věty (označeno 2. F), které způsobovalo dvojný možný výklad (dvojný možné doplnění). Jedná se o podobný

⁴⁴ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 18. 5. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

problém jako užití zájmena s dvojnásobným výkladem. Rozdíl mezi těmito dvěma typy je ale právě v (ne)vyjádření/(ne)užití zájmena. Zatímco chyba označená 2. C spočívá v užití zájmena, které můžeme doplnit dvěma způsoby, v tomto případě zájmena užitá není a na jeho místo si může čtenář dosadit různé předměty řeči. Absence způsobuje, že vlastně nevíme, o kom/čem výpověď pojednává. Opět lze v některých případech odhadnout pravděpodobné doplnění z kontextu, v jiných se ale na základě okolí předpokládaný předmět řeči nedá odhadnout a může to opět vést až k nepochopení významu textu.

Pro shrnutí lze říci, že problematika užívání zájmen je stejně jako problematika nadbytečného opakování velmi frekventovaná. V podstatě se tyto problémy vzájemně prolínají. Studenti nemají osvojenou dovednost, kdy pronominalizovat/použít zájmeno (případně které) a kdy už znovu plným výrazem pojmenovat předmět řeči. Toto zjištění patří mezi nejdůležitější a je jedním ze závěrů plynoucích z naší práce.

2.3.10.3 TEMATICKÉ SKOKY

Základním stavebním kamenem při organizaci vyšších textových celků jsou tzv. tematické posloupnosti. Ovlivňují velmi významně koherenci (soudržnost) textu. S touto problematikou souvisí syntaktický defekt „tematické skoky“. Tematickými skoky lze zároveň zcela v souladu s pravidly výstavby textu záměrně rozvíjet text, posouvat jimi děj apod. Autor si však před realizací tematického skoku musí být jistý, že je čtenář schopen si chybějící informaci/část textu doplnit⁴⁵. Zároveň je třeba si uvědomit, že souvislosti, okolnosti či skutečnosti, které jsou známé a samozřejmé pro autora, nemusí být stejně tak známé a samozřejmé pro čtenáře. Pokud je tento skok náhlý a nepromyšlený, může dojít ke ztrátě výpovědní perspektivy, což je považováno za skladební chybu⁴⁶. Konstatovat, zda tematický skok v textu je nebo není syntaktickým defektem, je poměrně obtížné. Je třeba brát ohledy na funkci komunikátu, charakter předpokládaného čtenáře i povahu tématu.

⁴⁵ DANEŠ, František. Typy tematických posloupností v textu (na materiále českého textu odborného). Slovo a slovenost. 1968, 29(2), s. 125 - 141. ISSN 0037-7031.

⁴⁶ Aleš Svoboda, Marek Nekula (2017): TEMATICKÁ POSLOUPNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/TEMATICKÁ_POSLOUPNOST (poslední přístup: 18. 5. 2021)

Zmíněný defekt byl v pracích nalezen celkem ve 23 případech (12 výskytů v útvary vypravování, 11 výskytů v útvary úvaha). Jednalo se většinou o skoky na hranicích odstavců – jeden odstavec skončil a začínal další, který pracoval s informacemi z předchozího kontextu neznámými, jež si čtenář nebyl schopen v analyzovaných případech domyslet. V praxi by bylo opět příznačné žáky s touto problematikou seznámit a na vhodném textu demonstrovat, v čem spočívá a jak se jí vyvarovat.

2.3.10.4 DEFECTNÍ UŽÍVÁNÍ VÝRAZU „TAK“ VE FUNKCI SPOJOVACÍHO VÝRAZU

Nejprve je třeba zařadit výraz „tak“ z hlediska slovnědruhové platnosti – může být příslovcem, spojkou, částicí i citoslovcem. Ani v jednom uvedeném případě se ale ve Slovníku spisovné češtiny nesetkáme s užitím, které jsme celkem sedmákrát excerpovali z analyzovaných prací. Zřejmě vlivem mluvené řeči se totiž opravdu často v pracích žáků vyskytuje spojovací výraz „tak“ jaksí nadbytečně, bez jakékoli funkce. Především se jedná o souvětí, kdy na větu hlavní nebo na větu vedlejší navazuje další věta hlavní, již zřejmě v důsledku snahy o hladkou návaznost žáci připojí výrazem „tak“. Je nutné poznamenat, že se v těchto případech nejedná o důsledkový poměr (konektor „a tak“). Protože je toto použití z hlediska spisovnosti nepřijatelné a protože je zakomponováno do výstavby textu, považujeme tuto záležitost také za jeden ze syntaktických defektů. Je dalším důkazem pronikání principů mluvenostní syntaxe do psaných projevů.

2.3.10.5 NEVHODNÁ PARCELACE VÝPOVĚDI

Parcelace výpovědi jako taková je naprosto v souladu s normou a jedná se o zvukovou (realizace pauzou) a grafickou (realizace tečkou) segmentaci (rozčlenění) věty. Jinými slovy lze také říci, že rematická část výpovědi je rozčleněna na dílčí fragmenty⁴⁷. Vznikají pak osamostatněné větné členy stojící zpravidla na konci věty⁴⁸. V pracích jsme však našli šest případů, kdy parcelace výpovědi neodpovídá definici a je naprosto nevhodná. Žáci se záměrem oddělit a tím zdůraznit určitou část věty segmentovali úsek nedávající smysl a nenaplnující záměr. Proto i tato problematika byla

⁴⁷ Miroslav Grepl (2017): PARCELACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/PARCELACE> (poslední přístup: 20. 5. 2021)

⁴⁸ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

v pracích hodnocena jako syntaktická chyba. Vhodným způsobem nápravy by mohla být práce s chybou, při které by se žáci zaměřili jen na konkrétní krátký úsek textu a pokusili by se parcelaci provést správně.

2.3.10.6 NEVHODNÁ VOLBA SPOJKY/SPOJOVACÍHO VÝRAZU

Zvolený název pro tento typ odchylky, která byla v pracích nalezena celkem čtyřikrát, je sám o sobě dostačující pro její definování. Spojka či spojovací výraz nebyly vhodně zvoleny, a tak došlo např. ve větách sémanticky ve vylučovacím poměru k realizaci spojkou poměru slučovacího. V jednom případě (práce Ú B5) došlo dokonce k nevhodnému užití spojky v druhé části rozdělené věty hlavní (do věty hlavní byla vložena věta vedlejší, na počátku druhé části věty hlavní stála hypotaktická konjunkce). Vhodnou prevencí této chyby mohou být běžná doplňovací cvičení, ve kterých žáci doplňují vhodný spojovací výraz vzhledem k obsahu spojovaných vět. Také bychom se měli zabývat užíváním méně frekventovaných spojek a spojovacích výrazů, neboť je žáci často mají tendenci v písemných pracích použít, ale v důsledku jejich neznalosti (z hlediska sémantického či gramatického) dojde k chybnému užití.

2.3.10.7 NEVHODNÁ ELIPSA

Elipsu je opět možno vnímat ze dvou úhlů pohledu. Zaprvé jako motivovanou (záměrnou) odchylku od pravidelné větné stavby, která žádným způsobem nenarušuje porozumění textu. Zadruhé ale také jako odchylku nemotivovanou, kterou už jako defekt ve výstavbě textu vnímat lze. Takových nemotivovaných – nevhodných elips bylo z prací excerpováno celkem šest. Protože se ale opět jednalo o různé typy, rozdělili jsme je ještě na podtypy. Třikrát jsme zaznamenali elipsu části slovesného tvaru, jednou elipsu předmětu (předmět jako nutné doplnění slovesa samozřejmě nesmí chybět) a dvakrát elipsu, o níž se domníváme, že byla zřejmě způsobena snahou o jazykovou ekonomii. Kdyby autor v těchto případech dokázal vnímat svůj text s odstupem, jistě by si všiml, že provedenou výpustkou byla porušena koherence textu. Aby se žáci vyhnuli této chybě, měli by si svůj text po sobě přečíst a pokusit se ho vnímat s odstupem, očima případného čtenáře.

2.3.10.8 ASYNDETON (ELIPSA SPOJKY)

Ve dvou studentských pracích jsme našli asyndeticky (bezespoječně) spojené věty, v nichž absence spojky byla překážkou v porozumění a návaznosti textu. V obou případech

se jednalo o asyndeticky připojenou větu vedlejší předmětnou. Tento jev jsme proto označili jako další syntaktickou chybu. Domníváme se, že se jí žáci mohli dopustit vlivem znalosti angličtiny, kde je asyndeton v některých větách realizován z důvodu jazykové ekonomie. V českém jazyce se ale zatím tato tendence neuplatňuje.

2.3.10.9 UŽÍVÁNÍ NAVAZOVACÍCH PROSTŘEDKŮ NA ZAČÁTKU VÝPOVĚDI

Ve dvou pracích byla na začátku výpovědi použita částice, jejíž stylová hodnota odpovídá spíše mluveným neveřejným komunikátům. Konkrétně se jednalo o částice „no“ a „tak“. V písemném projevu jsou tyto navazovací prostředky stylově nevhodné a narušují celkové vyznění textu. Jejich užití je typické spíše pro již zmíněnou mluvenou neveřejnou komunikaci, pro prostěsdělovací funkční styl.

2.3.10.10 VYSOKÁ MÍRA PRONOMINALIZACE ZPŮSOBUJÍCÍ ZTRÁTU NÁVAZNOSTI K PŘEDMĚTU ŘEČI

Tato odchylka se vyskytla pouze dvakrát, přičemž oba výskyty jsme zaznamenali v práci jednoho studenta. Jak již námi stanovený název napovídá, jedná se o nadužívání pronominalizačních prostředků v tak vysoké míře, že v průběhu textu dochází ke ztrátě návaznosti s předměty řeči. Žák nemá vypěstovanou dovednost užívat pronominalizaci a plné pojmenování tak, aby byly účelné, efektivní a správné.

2.3.10.11 SKOKY V ČASE VYPRAVOVÁNÍ

Chybu skoky v gramatické kategorii času lze nalézt pouze v útvaru vypravování. Žáci se totiž při výcviku seznamují s jedním z možných prostředků vypravování – přítomným historickým. Termínem prezens historický označujeme speciální užití přítomného tvaru sloves a vztahení tohoto tvaru na událost či stav doby minulé⁴⁹. Ve dvou pracích bylo odhaleno, že jejich autor užil prezentu historického bezúčelně, zřejmě ve snaze aplikovat naučené vědomosti při vlastním psaní práce. Je třeba tedy žáky poučit nejen o existenci tohoto prostředku, ale i o jeho správném použití. Také by bylo vhodné ukázat žákům text, kde je tento čas využit nesprávně, aby si uvědomili jeho funkci a podstatu.

⁴⁹ František Štícha (2017): HISTORICKÝ PRÉZENS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/HISTORICKÝ_PRÉZENS (poslední přístup: 20. 5. 2021)

2.3.10.12   PODMĚT A PŘÍSUDKEM SE NESHODUJE V ČÍSLE

Pouze jednou se v pracích vyskytla chyba v kongruenci subjektu a predikátu (ve shodě přísudku a podmětu). Podmětem v tomto konkrétním případě bylo limitativum (vymezovací zájmeno) „každý“ v singuláru. Přísudkem ale bylo sloveso v plurálu. Domníváme se, že tento typ by mohl být produktivní hlavně ve slohových projevech mladších žáků, pokud nebudou přesně znát význam jednotlivých zájmen – indefinit a limitativ. Proto je třeba i sémantice zájmen věnovat v předmětu český jazyk pozornost.

2.3.10.13   SPOJENÍ OBSAHOVĚ NESOUVISEJÍCÍCH VÝPOVEDÍ

Souvětí bývá tradičně a jednoduše definováno ve školní praxi jako spojení dvou a více vět jednoduchých. Jednotlivé věty jsou spojeny do vyššího mluvnického i obsahového celku a ztrácejí v něm svou samostatnost. Vstupují do vzájemných syntaktických a sémantických vztahů. Znamená to, že jedním ze základních předpokladů pro spojení dvou vět v souvětí je jejich obsahová závislost⁵⁰. Ta však v případě jednoho žakovského textu dodržena nebyla a došlo ke spojení dvou vět s odlišnou sémantikou. Tomuto typu odchylky je možné ve školní praxi předcházet např. cvičeními, ve kterých by žák hodnotil, zda předložené věty lze nebo nelze spojit v souvětí, případně by mohl určovat důvod nemožnosti spojení.

2.3.10.14   PLNÉ POJMENOVÁNÍ PŘEDMĚTU ŘEČI AŽ NA SAMÉM KONCI TEXTU

Rovněž v jednom případě jsme narazili na další problém s pojmenováním předmětu řeči. Ve zmíněné práci žák pojmenoval předmět řeči (hlavního hrdinu příběhu) až na samém konci textu. Je nutné poznamenat, že tento jev nebyl v souladu s intencí komunikátu. Mohli bychom ve školní praxi sestavovat popis nějakého předmětu, přičemž by naším cílem bylo nevyzradit čtenáři, co popisujeme – pak by uvedený jev byl na místě. Ve zmíněném vypravování ale působí nepatříčně a rovněž jsme ho klasifikovali jako syntaktickou chybu. Nedomníváme se, že by tato chyba byla produktivní.

2.3.10.15   UŽITÍ SPOJKY „A“ V KONSTRUKCI PŘÍVLASTKU POSTUPNĚ ROZVÍJEJÍCÍHO

Poměrně zvláštní syntaktickou konstrukci jsme excerpovali v jednom případě, kdy do konstrukce přívlastku postupně rozvíjejícího žák vložil mezi jednotlivé přívlastky spojku „a“. Tato konstrukce je velmi nápadná a působí zvláštně již po prvním přečtení –

⁵⁰ ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

z tohoto důvodu usuzujeme, že si žák svoji práci po sobě nečetl a nedostatek nenašel. Domníváme se, že tato chyba je poměrně ojedinělá a předpokládáme její téměř nulovou četnost v žákovských textech obecně.

2.3.10.16 NEVHODNÁ SUBSTITUCE V USTÁLENÉM SLOVNÍM SPOJENÍ

Jako defekt na pomezí lexikologie a syntaxe bychom mohli chápat jednou se vyskytnuvší chybu, kterou jsme označili jako nevhodnou substituci (náhradu) v ustáleném slovním spojení. Konkrétně se jednalo o obrat „semlela se tu spoušť“ v útvaru vypravování (zamýšlený význam: „byl napáchán nepořádek“). Různé substituce v ustálených slovních spojení bychom mohli chápat v rámci publicistického stylu jako aktualizační prvek, musel by však být smysluplný. Ani jedna z těchto podmínek není splněna v uvedeném případě.

2.3.10.17 PROTICHŮDNÝ VÝPOVĚDNÍ OBSAH V RÁMCI ODSTAVCE

V jedné studentské práci byl během analýzy nalezen odstavec, v němž si autor v různých výpovědích významově protiřečí. V jedné výpovědi zaujme stanovisko, jehož platnost vzápětí poruší uvedením významově opačné výpovědi. Jelikož se tento defekt vyskytl v úvaze, lze se domnívat, že autor např. neměl k danému tématu vyhraněný postoj, třídil své myšlenky až během psaní, a ne ve fázi invence, jak by tomu mělo být. Jeho zmatečnost se pravděpodobně projevila tímto způsobem. Tento defekt nepovažujeme za příliš produktivní.

ZÁVĚR

Diplomová práce měla za úkol provést analýzu písemných prací středoškolských studentů z hlediska výskytu syntaktických defektů. Za cíl jsme si kladli komparaci syntaktických chyb, kterých se studenti v písemných pracích aktuálně dopouštějí, s defekty popisovanými v odborných publikacích. Na základě analýzy a komparace jsme aktualizovali klasifikaci syntaktických defektů, již je možné při korektuře studentských prací využívat. Nyní shrneme nejdůležitější poznatky, které z naší práce vyplývají.

Z celkového počtu 288 nalezených defektů se jich 150 vyskytlo v útvaru vypravování a 138 v útvaru úvaha. Lze tedy konstatovat, že počty chyb v obou analyzovaných útvarech jsou poměrně vyrovnané, tudíž nebyl prokázán vliv volby útvaru na četnost defektů.

Dále analýza ukázala, že z odchylek pojmenovaných a popsáných v odborné literatuře se v pracích nejčastěji vyskytl chybný slovosled, četný výskyt měly i anakoluty, kontaminace, atrakce a nepravé skladební dvojice. Naopak se zřídka vyskytují nezáměrné apoziopese, zeugmata a nepravé věty vedlejší.

Ve středu našeho zájmu však stály spíše odchylky v odborné literatuře nepopsané. Tyto odchylky jsme při analýze označili jako „jiné nedostatky“. Následně jsme je roztřídili podle typu na sedmnáct různě početných skupin.

Některé „jiné“ odchylky se vyskytly pouze ojedinele a je patrné, že jejich produktivnost bude buď velmi nízká (podmět a přísudek se neshoduje v čísle, spojení obsahově nesouvisejících výpovědí, nevhodná substituce v ustáleném slovním spojení, vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči, užívání navazovacích prostředků na začátku výpovědi, asyndeton/elipsa spojky), nebo se jedná o ojedinělý výskyt (plné pojmenování předmětu řeči až na samém konci textu, užití spojky „a“ v konstrukci přívlastku postupně rozvíjejícího, protichůdný výpovědní obsah v rámci odstavce).

Považujeme ovšem za nezbytné upozornit na sedm zaznamenaných „jiných“ odchylek, jejichž vysoká četnost v námi analyzovaném vzorku poukazuje na jejich produktivnost, a tudíž nutnost upozornit na ně v rámci této práce. Jako nejčastější z „jiných“ odchylek bylo odhaleno nadbytečné opakování – rozdělili jsme ho na několik podtypů, neboť se vyskytovalo v různých formách: opakování příbuzných výrazů,

opakování téhož výrazu, opakování výpovědního obsahu, zkratk, části výpovědi/uvozovací věty, a nakonec opakování týchž konjunkcí. Dalším problémem se ukázalo být defektní užívání zájmen, často jako protichůdná tendence k dříve zmíněnému problému opakování, neboť žáci nemají dobře vypěstovanou dovednost správného pojmenování předmětu řeči (buď moc opakují, nebo moc pronominalizují). I v tomto typu chyby jsme odlišili několik podtypů: defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti, vysoká míra užívání demonstrativ, defektní užívání zájmen s dvojným možným výkladem, jejich problematičké užití v nevhodném kontextu, defektní užívání posesiv a také nevyjádření podmětu způsobující dvojný možný výklad. Často se žáci dopouštěli tzv. tematických skoků, ve značné míře sledujeme defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu. Několikrát jsme se setkali s nevhodnou parcelací výpovědi. Jako problematičké se ukázalo také užívání spojek či spojovacích výrazů ve smyslu jejich vhodné volby vzhledem ke kontextu. Posledním sledovaným defektem rozčleněným na podtypy byla nevhodná elipsa (její nemotivovaná varianta), vyskytla se elipsa části slovesného tvaru, nevhodná elipsa předmětu a elipsa v důsledku snahy o jazykovou ekonomii.

Na základě výše zmíněných faktů si dovoluujeme tvrdit, že cíl naší práce byl splněn. Důkazem může být i námi vytvořená doplňující klasifikace syntaktických defektů, s jejichž výskytem je nutné ve studentských a žákovských pracích počítat, ale zároveň si jich jako učitel být vědom a cíleně se věnovat nejen jejich nápravě, ale primárně jejich prevenci a nácviku dovedností, které by vedly k jejich eliminaci.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývala analýzou písemných prací středoškolských studentů z hlediska výskytu syntaktických defektů. Cílem byla komparace syntaktických chyb, kterých se studenti v písemných pracích aktuálně dopouštějí, s defekty popisovanými v odborných publikacích. Na základě analýzy a komparace byla aktualizována a doplněna klasifikace syntaktických defektů, již je možné při korektuře studentských prací využívat. Celkem bylo nalezeno 288 syntaktických defektů. Nejčastější byly chybný slovosled, anakoluty, kontaminace, atrakce a nepravé skladební dvojice. Z nově definovaných odchylek se nejvíce vyskytovalo nadbytečné opakování a defektní užívání zájmen. Dále byly početně zastoupeny tzv. tematické skoky a defektní užívání výrazu „tak“. Podrobné doplnění klasifikace syntaktických defektů, která je výsledkem této práce, se nachází v příloze.

This thesis deals with analysis of secondary-school-student's compositions from the point of incidence of syntactical defects. The goal was a comparison of syntactical mistakes, which the students currently make in their compositions, with the defects, which are described in special publications. The currently classification of the defects was updated and refilled with new ones on the basis of the analysis. There were found 288 syntactical defects overall. A bad word order, anacoluthon, contamination, attraction and wrong syntagma were the most frequent defects. Surplus recurrence and wrong usage of pronouns were the most significant defects from the new ones. Thematic transition and wrong usage of the expression "so" were also amply represented. In the addendum there is the thorough refill of classification of syntactical defects, which is the main result of this thesis.

SEZNAM LITERATURY

- ČECHOVÁ, Marie et al. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Didaktika češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na filozofických a pedagogických fakultách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22439-3.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- DANEŠ, František. Typy tematických posloupností v textu (na materiále českého textu odborného). Slovo a slovenost. 1968, 29(2), s. 125 - 141. ISSN 0037-7031.
- GREPL Miroslav (2017): PARCELACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/PARCELACE> (poslední přístup: 20. 5. 2021)
- GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
- HAUSER, Přemysl. Základy skladby češtiny. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4691-7.
- HOFFMANNOVÁ, Jana (2017): PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ> (poslední přístup: 21. 2. 2021)
- HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ a Kamila MRÁZKOVÁ, ed. Syntax mluvené češtiny. Praha: Academia, 2019. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2961-4.
- HOFFMANNOVÁ, Jana (2017): SYNTAX TEXTU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/SYNTAX TEXTU> (poslední přístup: 26. 1. 2021)
- Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 18. 5. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.
- KARLÍK, Petr (2017): ANAKOLUT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/ANAKOLUT> (poslední přístup: 27. 1. 2021)
- KARLÍK, Petr (2017): APOZIOPEZE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE> (poslední přístup: 3. 2. 2021)

- KARLÍK, Petr (2017): ATRAKCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/ATRAKCE> (poslední přístup: 3. 2. 2021)
- KARLÍK, Petr (2017): HYPOTAXE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/HYPOTAXE> (poslední přístup: 20. 2. 2021)
- KARLÍK, Petr a Ilona JANÝŠKOVÁ (2017): KONTAMINACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE> (poslední přístup: 26. 1. 2021)
- KARLÍK, Petr (2017): VĚTA × VÝPOVĚĎ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
- KARLÍK, Petr (2017): ZEUGMA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA> (poslední přístup: 27. 1. 2021)
- SVOBODA, Aleš a Marek NEKULA (2017): TEMATICKÁ POSLOUPNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
- ŠIMÍK, Radek (2017): PŘEMOSŤOVACÍ SLOVESO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: [https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSŤOVACÍ SLOVESO](https://www.czechency.org/slovník/PŘEMOSŤOVACÍ_SLOVESO) (poslední přístup: 20. 2. 2021)
- ŠTÍCHA František (2017): HISTORICKÝ PRÉZENS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: [https://www.czechency.org/slovník/HISTORICKÝ PRÉZENS](https://www.czechency.org/slovník/HISTORICKÝ_PRÉZENS) (poslední přístup: 20. 5. 2021)
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila (2017): NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: [https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE](https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ_SKLADEBNÍ_DVOJICE) (poslední přístup: 12. 2. 2021)
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila a Ivona KUČEROVÁ (2017): PROJEKTIVNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEKTIVNOST> (poslední přístup: 20. 2. 2021)

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf č. 1: Rozložení celkového počtu chyb v úvahách	23
Graf č. 2: Rozložení celkového počtu chyb ve vypravováních	24
Graf č. 3: Výskyt anakolutu v písemných pracích.....	26
Graf č. 4: Výskyt zeugmatu v písemných pracích.....	27
Graf č. 5: Výskyt kontaminace v písemných pracích.....	28
Graf č. 6: Výskyt kontaminace v písemných pracích.....	30
Graf č. 7: Výskyt apoziopce v písemných pracích	31
Graf č. 8: Výskyt nepravých skladebních dvojic v písemných pracích.....	32
Graf č. 9: Výskyt chybného slovosledu v písemných pracích.....	34
Graf č. 10: Jiné nedostatky – zastoupení jednotlivých typů	36
Graf č. 11: Nadbytečné opakování – jednotlivé podtypy	38
Graf č. 12: Defektní užívání zájmen – jednotlivé podtypy.....	40
Tabulka č. 1: Celkový počet chyb v úvahách.....	24
Tabulka č. 2: Celkový počet chyb ve vypravováních.....	25
Tabulka č. 3: Jiné nedostatky – zastoupení jednotlivých typů	37

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Záznamy nalezených nedostatků

Záznam nedostatků v úvahách

Práce č.	ANAKOLUT	ZEUGMA	KONTAMICE	ATRAKCE	APOZIOPEZE	NEPRAVÁ SKLAD. DVOJICE	NEPRAVÁ VĚTA VEDL.	CHYBNÝ SLOVOSLED	DALŠÍ	počet synt. chyb v práci
A1			1					2		3
A2	3		1					1		3
A3	2		1							5
A4			1			1		1		3
A5			1							2
A6	1		2							3
A7						1				6
A8			1							1
A9										9
A10			1							9
A11	1									8
A12	1							2		7
A13				1				1		5
A14			1							4
A15				2		1				5
B1		1		1		1				3
B2										0
B3			2							2
B4	1									3
B5						2		1		4
B6								1		3
B7						1				2
B8					1			2		1
B9						1				1
B10			1					1		2
B11								1		6
B12								1		1
B13								2		4
B14										0
B15	1									4
Celkem:	10	2	10	6	1	8	0	16	85	4,6

Záznam nedostatků ve vypravováních

Práce č.	ANAKOLUT	ZEUGMA	KONTAMICE	ATRAKCE	APOZIOPEZE	NEPRAVÁ SKLAD. DVOJICE	NEPRAVÁ VĚTA VEDL.	CHYBNÝ SLOVOSLED	JINÉ	Počet synt. chyb v práci
A1								1	3	4
A2	1							1	2	4
A3			1						2	3
A4									3	3
A5						2			2	4
A6			1			1			6	8
A7									0	0
A8	1								1	2
A9						1		1	1	3
A10								3	3	7
A11			2						1	3
A12									3	3
A13									5	5
A14								4	5	9
A15			1					1	1	3
B1						1			1	2
B2								2	4	6
B3									4	4
B4			1					1	3	5
B5								1	3	4
B6	1					1		1	3	6
B7			1					4	6	11
B8			1					2	4	8
B9			1					2	4	7
B10			1	1				1	11	14
B11								1	1	2
B12								3	2	5
B13								1	7	8
B14					1			1	1	3
B15						1			3	4
Celkem:	4	0	11	1	1	7	0	31	95	5

Příloha č. 2: Ukázkový rozbor studentských prací

"Měla jsi pravdu, mammi..."

Běžel se konec školního roku a já měl plnou hlavu letních prázdnin. Jediné, na co jsem myšlel, bylo to, co asi budu dělat a jaké zážitky bych mohl prožít během bližšího se a nekončícího volna. Nedělal jsem si obavy z toho, že bych mohl pokazit nějaký test. Začínal červen a já si jen říkal, proč se učil, když to už je jen měsíc. Byla to ale chyba, že kterou jsem byl trochu povědomý, jen já. Právě to moje mamka mi říkala, a bych se ještě tvářil, že je ještě něco budeme psát, ale já ji neposlouchal.

„jiné“

chybný slovosled

Jednohodině se cestou do školy mi zvláštního nedělo, a já myslím, že bude šlodičný den. Ve škole jsem si povídal se spolužáky, jako každý jiný den. ^{matematiku} ~~matematiku~~ jako bychom se číselného nebe začala hodina matematika proberou. Jména já ne byl připravený a ne už vůbec jsem netušil, že bychom něco ještě mohli psát. Na vyučování nebyl čas ~~psát~~. Musel jsem počítat. Nebo aspoň něco zkusit. Po půl hodině, čas, který jsme měli k dispozici, jsem již tušil, že ~~psát~~ test redopadl dobře.

„jiné“

anakolut

Po průchodu domů ze školy se mě ihned mamka ptala, jestli se něco nového dnes podařilo. Neváhal jsem a řekl jí o testu z matematiky. Jediné, co jsem jí dokázal říci bylo: "Měla si pravdu, mammi." Když bych se více tvářil. "Ani se na mě zlobit nemusela, protože věděla, že mě to může a že se s tím ~~možná~~ usím vyporádat sám."

Další dny jsem se pak jen učil matematiku, protože mi šlo o známku na vysvědčení.

Doufal jsem, že bych si směl ten text napsat znovu. Nebo alespoň se nechat vyvolat, abych si mohl známku opravit. Neslyšelo mi nic jiného než čekat, že se tento problém vyřeší.

1A/1B	2A/2B	3A/3B
-------	-------	-------

2	2	3	2	3	3
---	---	---	---	---	---

Převážně popis - bez vypravování cizí!

(11)

Dostatečně

oprava 9.6.2016

Předkládáme studentskou práci označenou Ú A2. Barevné vyznačení nedostatků má svůj význam – každá analyzovaná odchylka byla zaznamenávána jinou barvou pro lepší orientaci (např. žlutá – anakolut, modrá – „jiné“ nedostatky, šedá – chybný slovosled). Barvy je možné sledovat v záhlaví tabulky v příloze č. 1.

Příloha č. 3: Záznam nedostatků s označením „JINÉ NEDOSTATKY“

Číslo práce	Záznam chyby	Popis	Číslo chyby
Ú A2	„...každý z nás se potýkáme...“	podmět a přísudek se neshoduje v čísle	12.
Ú A2	„Když již ...“ (místo: když už)	nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	6.
Ú A2	„...u takových občanů, tak je podle mě...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A3	„No, pro někoho...“	užívání hovorových částic na začátku výpovědi	9.
Ú A3	„Otevírá mi to dveře...“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A
Ú A5	zamyšlení – přemýšlím – myslí - nepřemýšleli	opakování příbuzných výrazů	1. A
Ú A7	viz práce	opakování týchž konjunkcí	1. F
Ú A7	samozřejmě – samozřejmě	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A7	„Dokud budou školy nutit studenty číst určité knihy, tak je budou hledat na internetu.“	defektní užívání zájmen – nevyjádření podmětu způsobující dvojí možný výklad	2. F
Ú A7	„Dokud budou školy nutit studenty číst určité knihy, tak je budou hledat na internetu.“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A7	„... i z několika zdrojů, tak si myslím...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A9	viz práce	vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči	10.
Ú A9	viz práce	vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči	10.
Ú A9	nevidíme – vidíme – vidět	opakování příbuzných výrazů	1. A
Ú A 10	„Místo toho, aby si lidé slušných lidí vážili,...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú A 10	„...aby si lidé slušných lidí vážili...“	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A 10	„Místo toho, aby si lidé slušných lidí vážili, tak se jim smějí.“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A10	„Aniž by to věděli, to oni jsou důvodem. Proč v ČR chybí slušnost.“	nevhodná parcelace výpovědi	5.
Ú A10	„... a ti ji předávají nám.“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A
Ú A10	„...aby někoho takového znali.“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A

Ú A10	„Abychom to mohli udělat, ...“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A
Ú A11	„musíte tomu ten čas věnovat“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú A11	„Je to ale chyba těch lidí.“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú A11	„Nejsem nikde zaregistrovaný,“ uslyšíte skoro od každého. To ale není překážkou. Já sám nejsem, ale mám kamaráda, který ano.	elipsa části slovesného tvaru	7. A
Ú A11	„Já sám nejsem, ale mám kamaráda, který ano.“	elipsa části slovesného tvaru	7. A
Ú A11	„... trvá mi to třeba i týden, ale dá mi to mnohem víc, než kdybych si ji jen stáhnul z internetu. Což je hlavní nevýhoda stahování.“	nevhodná parcelace výpovědi	5.
Ú A11	„...nemám čas, tak proč...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A11	„...čas...čas“	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A12	že – že – že	opakování týchž konjunkcí	1. F
Ú A12	„Za to budu sám sebe nenávidět a bude mě štvát a trýznit.“	elipsa předmětu	7. B
Ú A 12	vím – vím – vím	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A12	„Tak jako miluji svoji rodinu, tak vím, že ...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A12	„... kdo hlásá lásku k jeho zemi...“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
Ú A13	„...nikdy se to nedozvím, tak si to aspoň představuji.“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú A13	„Bydlím sám v malém domě s velkou zahradou na okraji města. Bydlím zde sám.“	opakování výpovědního obsahu	1. C
Ú A13	viz text	tematický skok	3.
Ú A13	viz text	tematický skok	3.
Ú A13	změnit – změní	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A14	tedy – tedy	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A14	konečně – konečně	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A14	„...dobré, ne?“ – „...dobré, ne?“	opakování téhož výrazu	1. B
Ú A14	„...zkušenostmi jsi získala moudrost...“ – „...nejsi moc rozumná...“ – „...ale už jsi rozumná...“	protichůdný výpovědní obsah v rámci odstavce	17.
Ú A15	„Vážně nesnáším zvuky mého budíku...“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
Ú A15	viz text	tematický skok	3.
V A1	„...tajemného...tajemství...“	opakování příbuzných výrazů	1. A
V A1	„...víc a víc...“	opakování téhož výrazu	1. B
V A1	„Ta mě odhodila a...“	defektní užívání zájmen – s dvojitým možným výkladem	2. C
V A2	„během blížícího se a nekonečného volna“	užití spojky „a“ v konstrukci přívlastku postupně rozvíjejícího	15.
V A2	„Nedělal jsem si obavy z toho, že bych mohl pokazit nějaký test.“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V A2	dne – den – den	opakování téhož výrazu	1. B
V A3	„semlela se tu spoušť“	nevhodná substitute v ustáleném slovním spojení	16.
V A3	„Nejdříve jsem rozbalila všechny dárky, všem moc poděkovala za to, že...“	defektní užívání zájmen – s dvojitým možným výkladem	2. C
V A4	„... s tím božím klukem...“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované	2. A

		skutečnosti	
V A4	„On si najednou stoupl...“	defektní užívání zájmen – s dvojím možným výkladem	2. C
V A4	„...ani nepodržel dveře a jako buran vešel do dveří první...“	opakování téhož výrazu	1. B
V A5	„...po čtyřech měsících práce. Měl práce dost.“	opakování téhož výrazu	1. B
V A5	„Celé to nabylo smysl.“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A
V A6	„Do školy jsem se dobelhal po zvonění a na průšvih mám zaděláno.“	skoky v čase vypravování	11.
V A6	„A ... A ...“	opakování týchž konjunktí	1. F
V A6	„A vlastně za mou smůlu nemohu.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V A6	„... a zakopávám o moji starou známou kočku.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V A6	viz text	tematický skok	3.
V A8	a – a	opakování týchž konjunktí	1. F
V A9	dveře – dveřím – dveře – dveře	opakování téhož výrazu	1. B
V A10	ulice – v ulicích	opakování téhož výrazu	1. B
V A10	vlak – ve vlaku – vlak – do vlaku – ve vlaku	opakování téhož výrazu	1. B
V A10	vidím – neviděl	opakování příbuzných výrazů	1. A
V A11	náhle – náhle	opakování téhož výrazu	1. B
V A12	na taxík – do taxíku	opakování téhož výrazu	1. B
V A12	nenaspala – vyspal	opakování příbuzných výrazů	1. A
V A12	začnu – začnou – začínají	opakování příbuzných výrazů	1. A
V A13	vlak – vlak – vlak	opakování téhož výrazu	1. B
V A13	„Naštěstí to nemělo dlouhého trvání.“	defektní užívání zájmen pro odkázání k nepojmenované skutečnosti	2. A
V A13	„Najednou jsem měl pocit, že se stane něco strašlivého a prudce jsem se otočil. A vidím, jak se vytékající palivo...“	nevhodná parcelace výpovědi	5.
V A13	viz text	plné pojmenování předmětu řeči až na samém konci textu	14.
V A14	vlak – vlak – vlak – vlak	opakování téhož výrazu	1. B
V A14	a – a	opakování týchž konjunktí	1. F
V A14	„Nikdo mě neprobudil, a tak jel vlak zpět do Klatov.“	spojení obsahově nesouvisejících výpovědí	13.
V A14	viz text	tematický skok	3.
V A14	najednou – najednou	opakování téhož výrazu	1. B
V A15	„Štěstí se na nás usmálo, protože jsem jedno opravdu našla.“	elipsa předmětu	7. B
Ú B1	viz text	tematický skok	3.
Ú B1	tyto – této – tyto – tím – toto	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú B1	„Vražda už není o tom, že člověk ujede, a je třeba vhodně postupovat a s těmito dětmi dál pracovat.“	nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	6.
Ú B1	„Zákony by měly být udělány nové a speciální a postupovat podle nich s nějakým rozumem.“	elipsa části slovesného tvaru	7. A
Ú B1	např.	opakování zkratk	1. D
Ú B3	„s 15 věkem“	elipsa výrazu jako důsledek snahy o jazykovou ekonomii	7. C
Ú B3	„to, toho, těmto, toto, to této“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú B4	mělo – má – nemá - nemá	opakování příbuzných výrazů	1. A
Ú B4	ani - ani	opakování týchž konjunktí	1. F

		(Pozn.: Nejedná se o dvojitý spojovací výraz.)	
Ú B4	viz text	tematický skok	3.
Ú B5	„Děti, které by si měly užívat své dětství hraním si s kamarády, kdežto tyto děti mají jiné záliby.“	nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	6.
Ú B5	viz text	tematický skok	3.
Ú B5	„Uvědomují si vůbec důsledek svého chování?“	defektní užívání zájmen – nevyjádření podmětu způsobující dvojitý možný výklad	2. F
Ú B5	„Já osobně jsem zastáncem téhož názoru, že ...“	defektní užívání zájmen – v nevhodném kontextu	2. D
Ú B6	viz text	elipsa výrazu jako důsledek snahy o jazykovou ekonomii	7. C
Ú B6	viz text	tematický skok	3.
Ú B6	viz text	tematický skok	3.
Ú B7	individuální – individuálních	opakování téhož výrazu	1. B
Ú B7	jiný – jiné	opakování téhož výrazu	1. B
Ú B8	viz text	tematický skok	3.
Ú B9	viz text	tematický skok	3.
Ú B11	neustálého – stále	opakování příbuzných výrazů	1. A
Ú B11	„Tímto směrem se ubíráme i my, ať už chceme či nechceme, jsme nuceni. Držet krok s touto dobou a se vším, co přináší.“	nevhodná parcelace výpovědi	5.
Ú B11	„Otázkou však zůstává, je tento vliv dostatečný?“	asyndeton (elipsa spojky)	8.
Ú B11	změnu – změnit	opakování příbuzných výrazů	1. A
Ú B11	tomu – tuto – tohoto	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú B11	změně – změně	opakování téhož výrazu	1. B
Ú B12	ale – ale	opakování týchž konjunkcí	1. F
Ú B12	„Chtěli pro své následovníky lepší budoucnost.“	defektní užívání zájmen – nevyjádření podmětu způsobující dvojitý možný výklad	2. F
Ú B13	viz text	tematický skok	3.
Ú B13	„...tak nějak to bere...“ – „...takhle to nejde...“ – „...že to takhle nefunguje...“ – „Tak nějak je to...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú B13	změnit – změnit	opakování téhož výrazu	1. B
Ú B13	„Když už se má něco změnit, tak jen ...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
Ú B15	viz text	tematický skok	3.
Ú B15	tím – těmi – ta – takovou	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
Ú B15	rozloučit – rozloučit	opakování téhož výrazu	1. B
Ú B15	tématem – tématu	opakování téhož výrazu	1. B
V B1	najednou – najednou – najednou – najednou	opakování téhož výrazu	1. B
V B2	vše – vše	opakování téhož výrazu	1. B
V B2	„Mluvil jejich řečí, ale Jean mu bez problémů rozuměl.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V B2	„Já vás také a děkuji za milé pozvání k vám do vesnice,“ odpověděl.	defektní užívání zájmen – nevyjádření podmětu způsobující dvojitý možný výklad	2. F
V B2	„Ve stejnou chvíli bodá i André a k jeho štěstí se strefuje přímo do srdce domorodce.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V B3	Poté – Poté	opakování téhož výrazu	1. B

V B3	pro jistotu – pro jistotu	opakování téhož výrazu	1. B
V B3	viz text	tematický skok	3.
V B3	minut – minutami	opakování téhož výrazu	1. B
V B4	viz text	tematický skok	3.
V B4	„...i přesto, že André znal jazyky všech kmenů v Jižní Americe, tak domorodci na jeho slova nereagovali.“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
V B4	vesnice – vesnice	opakování téhož výrazu	1. B
V B5	zamaskovali – zamaskovaná	opakování příbuzných výrazů	1. A
V B5	cestovatel – cestovatel	opakování téhož výrazu	1. B
V B5	najednou – najednou	opakování téhož výrazu	1. B
V B6	„... že tam s nimi může pár dní zůstat, tak neodmítl.“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
V B6	„...jak by se dal tento čaroděj zabít, bez toho, aby léčku prokouknul...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B6	přidal – přidal	opakování téhož výrazu	1. B
V B7	„...boj o život s divokým krokodýlem, tak nemá ponětí...“	defektní užívání výrazu „tak“ ve funkci spojovacího výrazu	4.
V B7	a – a	opakování týchž konjunkcí	1. F
V B7	„slyší, jak Ricon křičí: „Kousla mě zmiže,“ křičí vyděšeně Ricon.“	opakování části výpovědi/uvozovací věty	1. E
V B7	viz text	skoky v čase vypravování	11.
V B7	viz text	tematický skok	3.
V B7	„...a děkuje za zachránění jeho života.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V B8	viz text	tematický skok	3.
V B8	viz text	tematický skok	3.
V B8	viz text	tematický skok	3.
V B8	s tím – s tím – s tím	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B9	„...požádal je o to, aby také přinesli...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B9	Jean – Jean	opakování téhož výrazu	1. B
V B9	Jean – Jeanovi – Jeanovi	opakování téhož výrazu	1. B
V B9	pro případ – pro případ	opakování téhož výrazu	1. B
V B10	viz text	tematický skok	3.
V B10	neznal – neznala	opakování téhož výrazu	1. B
V B10	„...až nakonec skončili v hostinci, kde probírali zítřejší výpravu do džungle.“	defektní užívání zájmen – nevyjádření podmětu způsobující dvojí možný výklad	2. F
V B10	„...“ řekl André. „...“ řekl José.	opakování části výpovědi/uvozovací věty	1. E
V B10	„Bylo to pro něj fascinující.“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B10	„Dostal se až do malé místnosti se zapečetěnými dveřmi a jakýmsi podstavcem uprostřed místnosti.“	opakování téhož výrazu	1. B
V B10	„Vypadalo to jako rébus...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B10	„Když tu náhle zaslechl hlasy Emhutů, kteří se ho vydali zabít. Protože se báli, že jeho přítomnost v chrámu naruší jejich posvátné místo a zbaví je jejich síly a prosperity.“	nevhodná parcelace výpovědi	5.

V B10	„Jeho jediným řešením bylo vyřešit...“	opakování příbuzných výrazů	1. A
V B10	„André byl jediný, který prošel dveřmi.“	nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu	6.
V B10	André – André – André – André – André	opakování téhož výrazu	1. B
V B11	„Ti mu však předváděli bojová umění.“	defektní užívání zájmen – s dvojným možným výkladem	2. C
V B12	„Měli strach z toho, co se stane...“	defektní užívání zájmen – vysoká míra užívání demonstrativ	2. B
V B12	„Tak si vzal mačetu...“	užívání hovorových částic na začátku výroky	9.
V B13	v práci – do práce	opakování téhož výrazu	1. B
V B13	viz text	tematický skok	3.
V B13	„Jdu se podívat do pokoje mé dcery, ale ten je prázdný.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V B13	„Po chvíli najdu telefonní číslo na třídní učitelku mé dcery.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E
V B13	„Ráno po nich není ani stopy...“	defektní užívání zájmen – s dvojným možným výkladem	2. C
V B13	viz text	tematický skok	3.
V B13	stále – stále – pořád – pořád	opakování téhož výrazu	1. B
V B14	když – když	opakování týchž konjunkcí	1. F
V B15	„Právě kvůli tomu to nedělám.“	defektní užívání zájmen – s dvojným možným výkladem	2. C
V B15	„...jsme Vám nuceni s lítostí oznámit, včera tragicky zemřela...“	asyndeton (elipsa spojky)	8.
V B15	„Slečna Scottová po sobě nezanechala žádnou závěť ani smlouvu o opatrovnictví v případě její smrti.“	defektní užívání zájmen – posesiv	2. E

Příloha č. 4: Rozhovor s vyučující na gymnáziu

Otázky k přípravě a zpracování písemné práce

Zpracovávají si žáci před psaním práce osnovu? Jakou časovou dotaci mají pro napsání práce? Jak se na psaní práce připravují? Píší si koncept? Podle jakých kritérií jsou práce hodnoceny?

- Ano, „nutím“ žáky si text dopředu rozmyslet a napsat si osnovu. Na napsání práce mají 90 minut. V rámci přípravy si vysvětlíme daný slohový útvar, slohový postup – znaky, náležitosti, výstavbu, jazykové prostředky... Pak pracujeme se cvičnými pracemi – diskutujeme, zda je vše správně, co je případně špatně, píšeme osnovu k textu nebo na základě osnovy tvoříme text. Poté následují vždy min. 2 cvičné práce, které opravím a rozebíráme je.
- Způsob hodnocení prací hodně záleží na útvaru, ale v zásadě si kladu tyto otázky:
  - a) Splnil žák zadaný slohový útvar a dodržel téma?
  - b) Je práce jazykově bohatá?
  - c) struktura a výstavba práce
  - d) jazyková, gramatická správnost

Otázky k učivu „odchylky od pravidelné větné stavby“

Kdy jsou vyučovány odchylky od pravidelné větné stavby (v jakém ročníku, jak dlouho)? Jaké metody jsou při výuce používány (vyhledávají odchylky v cizím/vlastním textu, opravují defektní vyjádření,...)?

- Někdy na to upozorním třeba ve 2. ročníku v rámci různých stylistických cvičení, ale jinak se to myslím bere až ve 4. ročníku. Vždy si připravím příklady a chci, aby mi řekli, co si myslí, že je špatně a jak to napravit. Občas mám nějaký příklad z médií (noviny, televize) a zase poznáváme a opravujeme.

Se kterými odchylkami se žáci seznamují?

Název odchylky/textového defektu	Pracují žáci ve výuce s touto odchylkou?
anakolut	ANO
zeugma	ANO
kontaminace	ANO
atrakce	ANO
apoziopeze (nezáměrná)	jen v umělecké textu
nepravá skladební dvojice	NE
nepravá věta vedlejší	ANO
chybný slovosled	ANO
tematické skoky	NE
opakování výrazů	ANO

Příloha č. 5: Doplnění klasifikace syntaktických defektů

1.	Nadbytečné opakování
1. A	příbuzných výrazů
1. B	téhož výrazu
1. C	výpovědního obsahu
1. D	zkratek
1. E	části výpovědi/uvozovací věty
1. F	týchž konjunkcí
2.	Defektní užívání zájmen
2. A	pro odkázání k nepojmenované skutečnosti
2. B	vysoká míra užívání demonstrativ
2. C	s dvojím možným výkladem
2. D	v nevhodném kontextu
2. E	posesiv
2. F	nevyjádření podmětu způsobující dvojí možný výklad
3.	Tematické skoky
4.	Defektní užívání výrazu "tak" ve funkci spojovacího výrazu
5.	Nevhodná parcelace výpovědi
6.	Nevhodná volba spojky/spojovacího výrazu
7.	Nevhodná elipsa
7. A	části slovesného tvaru
7. B	předmětu
7. C	výrazu v důsledku snahy o jazykovou ekonomii
8.	Asyndeton (elipsa spojky)
9.	Užívání navazovacích prostředků na začátku výpovědi
10.	Vysoká míra pronominalizace způsobující ztrátu návaznosti k předmětu řeči
11.	Skoky v čase vypravování
12.	Podmět a přísudek se neshoduje v čísle
13.	Spojení obsahově nesouvisících výpovědí
14.	Plné pojmenování předmětu řeči až na samém konci textu
15.	Užití spojky "a" v konstrukci přívlastku postupně rozvíjejícího
16.	Nevhodná substituce v ustáleném slovním spojení
17.	Protichůdný výpovědní obsah v rámci odstavce